REDEMPTIO

A JÁSZ ÉS KUN TELEPÜLÉSEK HONISMERETI LAPJA

XXVIII. ÉVFOLYAM 5. SZÁM **Ára: 500 Ft** **2021. OKTÓBER**

REDEMPTIO (latin szó, ejtsd: redempció) – visszavásárlás, megváltás, önmegváltás. A szó az 1745-ös Jászkun Redemptiora utal, amikor a jászok és a kunok példás összefogással, saját erejükből visszavásárolták kiváltságaikat Mária Terézia magyar királynő 1745. május 6-án írta alá a jászok és a kunok redempcionális diplomáját.

Részlet a Jászság Népi Együttes Mindenek Szerelme című táncműsorából *Fotó: Gémesi Balázs*

ÍZELÍTŐ A TARTALOMBÓL

A jászok és a kereszténység I. rész ..... 2-4. oldal
"Elmegyek Jászberénybe, mert a jászoknál még soha se voltam."
Móricz Zsigmond látogatása 1934 novemberében. ..... 4-7. oldal
A Jász Múzeum munkatársai FÉBE kitüntetésben
részesültek ..... 7. oldal
Amit a jászkapitányokról tudni lehet ....7. oldal
A jászberényi úrinők Magyarok Nagyaasszonyáról nevezett
Mária-konregációja..... .....8. oldal
Búcsú Ráday Mihálytól, a városvédők apostolától ....9. oldal
Emlékezés régi jászberényi tanárokra
XXVII. Igazgatók II. ..... 10-12. oldal
A felújított jánoshidai premontrei rendház átadása.... ..12-13 oldal
VERSELŐ JÁSZOK ÉS KUNOK
Pletyka ....13. oldal
"Mindenek szerelme" a jászberényi színpadon..... 14-15. oldal
Kettős jubileumot ünnepelt a jászok egyesülete.....16-17. oldal
Jászságért-díjasok 2020-2021.....18-19. oldal
KÖNYVAJÁNLÓ
S. Kovács Ilona: Kunhímzéses párnavégek ..... 19-20. oldal
Bihari György, a rendhagyóan szép, életes szociográfia-
emlékirat, a hűséges ragaszkodás írója ..... 20-21. oldal
Jászkun kapitányok tanácskozása ....22. oldal
Jászkunság hagyományőrzéséért díjasok
2020-2021-ben.....23-25. oldal
Nagykunkapitány beiktatása Berekfürdőn..... 26-28. oldal
Helytörténész, útközben..... 30-31. oldal
Kopjafát állított a jászberényi Kossuth Népdalkör..... .....32. oldal

A jászok és a kereszténység I. rész
A jászok római katolikus hitre térítése

Mint ahogyan a kunok, a jászok befogadásának is feltétele volt, hogy a római katolikus keresztény hitre térjenek. A Magyar Királyságban új hazára lelt jászok az európai és a hazai klérus szemében pogányoknak, s talán még a pogányságnál is negatívabb minősítésű szakadároknak számítottak. S valóban, a négyszállási I. sz. temetőből előkerült keresztek alapján, amely egybevág a kaukázusi hazájukra vonatkozó történeti adatokkal, nem elhanyagolható hatást gyakorolt rájuk a bizánci kereszténység, melyet a kaukázusi Alániában számos régészeti lelet és máig fennmaradt szakrális épület bizonyít. A kaukázusi alánok-jászok tömeges keresztény hitre térítése Nikolaosz Misztikosz első pátriárkasága idején 901 és 917 között ment végbe, a 10. század végére az alán püspökség már kiterjedt szervezettel bírt, s fennállt egészen a 13. századi mongol hódításig. A Keletre utazó szerzetesek a mongol hódítást megelőzően, majd azt követően is az alánokról, azaz a jászokról vagy oszétekről mint keresztényekről emlékeztek meg. Természetesen az alánok kereszténysége, amint az oszét néphit és népszokások erre napjainkig is bizonyságul szolgálnak, a kereszténység felvételét megelőző időkből fennmaradt képzeteket is nagy számban tartalmazott.

Bár a kunok és a jászok előkelői (mi régészetileg bizonyítottnak véljük, hogy a magyarországi jászok Kötöny kunjaival együtt költöztek be a Kárpát-medencébe) a beköltözést megelőzően ünnepélyesen megkeresztelkedtek. Ez az egyszeri aktus korábbi hitükön mit sem változtatott. 1279-ben a pápai legátus, Fülöp fermói püspök által kikényszerített kun törvények a jászok keresztény hitre térítését, feudalizálódását is felgyorsítani, s talán be is fejezni kívánta. Ezzel a jászokat a magyar egyházszervezetbe integrálni, következésképpen az egyházi tized, a dézsma rendszeres biztosítását kívánta elérni. A jászok ekkor még joggal hihették, hogy csupán azért kötelezik a római keresztény vallás felvételére őket, hogy jövedelmük egy részét az egyházak elvehessék.

Hogy a jászoknak adományozott területen a tatárjárás előtt létezett plébániák egyáltalán részesedtek-e és ha igen, miként abból a mozgalomból, amelyben a koldulórendek, főként a ferencesek jeleskedtek, s amelynek a célja a felégetett templomok helyreállítása volt, írásos források híján nem tudjuk. Ennek megítélésében valamelyest a régészeti kutatások segíthetnek.

Ortvay Tivadar azt bizonyította, hogy a kun és jász egyházak kezdetben az esztergomi érseki megyéhez tartoztak, amelynek jogalapját az képezte, hogy Róbert esztergomi érsek keresztelte meg a Kötönnyel együtt beköltözötteket, *„s ezzel elkötelezte és mintegy eljegyezte őket magának s egyházának, és megvetette alapját rájuk vonatkozó főpásztori hatalmának”.*

A térítés folyamatával párhuzamosan főpapjainknak helyre kellett állítani az elpusztult plébániákat és újra ki kellett építeni a tatárjárás következményeként súlyos károkat szenvedett középszintű egyházi igazgatási egységeket is. E folyamat kezdete kevésbé meghatározható, de az építkezés végpontja, befejeződése egyháztörténet írásunk legújabb eredményei szerint a 14. század végére esik. A jász egyházakat a patai főesperesség alá rendelték, kivéve a váci egyházmegyéhez sorolt Újszászt és a közvetlen közelében fekvő Szarvast. A 14. század végére, mint Török József írta: *„A latin nyelvű, de már évszázada anyanyelven is jelentkező vallási kultúra, műveltség közös örökségét képezte a hívek sokaságának, még azoknak is, akik kedvéért kun nyelvre kellett lefordítani a Miatyánkot. S ha kissé későbbről fennmaradt a jász-magyar szójegyzék, talán létezett jász Miatyánk is addig, ameddig a befogadott népek nem váltak maguk is befogadókká, vagyis a magyar nyelv anyanyelvkénti befogadóivá.”*

A főpapság törekvései a tized behajtására feltehetően olyan nagyfokú ellenszenvet váltott ki a frissen megtérítettek között, hogy 1328-ban a pápa Károly Róbert kérésére arra utasította a magyar püspököket, ne rettentsék el őket dézsmakövetéseikkel a megtéréstől. *„Az új kereszténytől a tizedet ne zsarolják, tőlük egész tizedet ne vegyenek, hanem míg a hitben megerősödnek velük e tekintetben kegyesen bánjanak”.* Feltehetően e leirat alapján a főpapság a pápának előterjesztést tett, ugyanis ő 1329. október 2-án kelt levelében a térítő érsekek és püspökök számára a térítés elősegítése érdekében bizonyos jogokat biztosított. 1351-ben Nagy Lajos megismételte Károly Róbert korábbi kérését. 1364-re azonban már a pápa türelme elfogyott, s ekkor már ő sürgette a dézsmakötelezettség behajtását, az egyházi tized megfizettetését. A középszintű egyházi igazgatási egységek kiépítésének következményeként a 14. század végére már a megyéspüspökségek alá rendelt helyi plébániáknak is elegendő számban kellett létezni és tevékenykedni.

Azonban a beköltöző jászok megtérítésében meghatározó szerepet a koldulórendek közül a ferencesek (minoriták) játszották, akik III. Miklós pápa 1278. évi bullájában foglaltak azon rendelkezése folytán jelentek meg Jászberényben, amely tartományfőnöküket arra utasította, küldjön hittérítőket a kunok és jászok közé. Az első rendtagok Jászberényben a Zagyva partján az 1472-re a megtérített jászok buzgalmából felépült ferences templom és rendház közelében építettek egy kápolnát Szent László tiszteletére. A kápolna maradványait 1926-ban bontották el véglegesen.
Szántó Konrád a jászberényi ferences templom történetének feldolgozása során feltételezte, hogy a ferences térítő akció az 1460-as évek valamelyikében fejeződhetett be, s az évtized második felében már folyamatban volt a jászberényi templom és rendház építése a térítő rend részére. Karácsonyi János azon megállapítása, amely szerint a jászokat a ferencesek térítették a római katolikus keresztény hitre, s tagozták be a magyar egyházi struktúrába, ma is elfogadott történetírásunkban. 1472-ben IV. Sixtus pápa engedélyezte is, hogy a rend a felépült templomot és rendházat birtokba vegye, de kikötötte, hogy a plébániatemplom jogai semmiben sem sérülhetnek.

Azonban szinte alig van adatunk arra vonatkozóan, hogy a 15. századot megelőzően léteztek-e és hol működő templomok a Jászság területén. Jóllehet alig van adat, de mégis van. 1391-ben már bizonyosan működött és évtizedekre korábban visszamenően fennállott Jászapátinak a Boldogságos Szűz Mária tiszteletére felszentelt, kőből épült egyháza. Ismerjük XIII. János pápa 1410. augusztus 18-án Bolognában Branda piacensai püspök részére kiadott oklevelét, aki a magyarországi úgynevezett „in spirituálibus generalis reformator” volt, hogy Zsig-

mond király kívánságára szervezzen plébániákat, többek között a jászok körében, hogy ezután azok plébánosai gondozhassák a ferencesek helyett a kereszténységre csak most áttérteket. Azt csak mellékesen jegyezzük meg, hogy az újonnan kinevezett plébánosok már nem a ferencesek kötelékébe tartoztak, hanem a megyéspüspöknek voltak alárendelve.

Sokáig elkerülte a kutatók figyelmét egy 1433-ból való okmány, amely további becses adatokat tartalmaz a jászsági egyházakra vonatkozóan. A középkor századaiban szokás volt, hogy a Rómába zarándokolt előkelő emberek a birtokaikon (településeiken) levő templomok részére különféle kedvezményekért folyamodtak. Ebben az évben Luxemburgi Zsigmond német-római császárrá történő kinevezése idején Rómában elérte a pápánál, hogy kísérete tagjainak a pápai bullákat díjmentesen állítsák ki. A folyamodók megemlékeztek a lakóhelyükön levő templomokról, amelyek számára védőszentjük ünnepén és más napokon búcsúengedélyeket kértek. A vatikáni levéltárban fennmaradt adatok szerint 1433-ban Jászkisér, Jászladány és Rassang az egri egyházmegyéhez tartoztak. Jászkiséren Mindenszentek tiszteletére felszentelt templom állott, Rassang templomának védőszentje Szent György, Jászladányé pedig a Boldogságos Szűz Mária volt. A váci egyházmegyéhez tartozó Újszász és a közvetlenül mellette fekvő Szarvas szintén templomos hely volt. Újszász templomának védőszentje a Boldogságos Szűz Mária, Szarvas templomáé pedig Szent György volt. Ennek az 1433. évi adatnak a fényében megalapozottan állíthatjuk, hogy a 14. század végére már minden bizonnyal több egyházmegyei működő templom lehetett a Jászságban.

A ferenceseknek a megtértek közötti szabad lelkipásztorkodását a plébániák papjai és a területileg illetékes főpapok nem nézték jó szemmel, s ez az ellentét a gyakorlatban is megmutatkozott. A középkorban a temető nem tartozott a világi közhatalom joghatósága alá. Az egyház saját jogon volt illetékes az elhunyt eltemetésére. A temetkezés helyét két elv határozta meg: a halott végakarata és a területileg illetékes plébánia joga. A végakarat írott formája a végrendelet, melyben a testamentumot tevő eltemetésének helyét is szabadon meghatározhatta. Azonban nem mindenki. A gyermekkorúak közül, s amint a régészeti feltárások bizonyítják, ők nem voltak kevesen, a fiúkat 14 éves, a lányokat 12 éves korig kötelező volt a szülők temetkezési helyén eltemetni, de a feleség nyughelyének megválasztásakor is férjének temetkezőhelye volt az irányadó. A plébániát, miután temetkezési joga volt, még akkor is megillette a halott utáni tized és a gyászmise bemutatása (annak költségeivel együtt), ha a halottat végrendeletileg nem az általa működtetett temetőben helyezték végső nyugalomra. Sőt a plébános többnyire csak anyagi ellenszolgáltatás fejében engedélyezte az elhunytnak a végrendeletben rögzített helyen történő eltemetését. A plébániák joghatóságai következtében az egyházmegyei papok igényei rendre ütköztek a térítő ferencesek törekvéseivel.

A világi papok és a szerzetesek közötti konfliktusoknak részben anyagi okai lehettek, részben a lelkek birtoklásáért folytatott vetélkedés. Már 1378-ban eljutott a pápához a ferencesek (mariánusok) panasza, mely szerint a plébánosok egy része, – tehát a megtérítendők településein már működtek a plébániák –, azoknak a holttesteit, akik a ferencesek egyházaiba akartak temetkezni, erőszakkal a helyi plébániatemplomba vitették és addig ott tartották, amíg a szentmise (a gyászmise) tartott. Ennek következtében a ferencesek a mise alatt szokásos ajándékokat elvesztették. Egyes plébánosok a betegeknek csak akkor szolgáltatták ki a szentségeket és adták oda a szent ostyát, ha előbb ígéretet tettek, hogy a helyi egyházakba temettetik el magukat. A ferencesek a megtérítettektől kapott ajándékokat nem tehették pénzzé. A helyi papok azonban ezek után is a számukra járó törvényes részt, az ajándékok értékének negyedét követelték a ferencesektől. Sőt újabb követeléssel is előálltak, jelesen azzal, hogy a megölt ember temetésekor a plébánia szentelt földjéért járó nagyobb díjat nekik megfizessék.

IX. Bonifác pápa még ez évi válaszában elismerte a ferencesek panaszait , megismételve, hogy *„a már fennálló egyházak rendes lelkészei a térítő szerzeteseket kiváltságos kedvezményeik gyakorlásában nyereségvágyból minden módon gátolni igyekeztek, s ezeket midőn térítési működésük közben szállásról-szállásra jártak, elfogták, letartóztatták megverték, sanyargatták s bosszantották, oly megtérteknek holttetemit, kik még életökben vallási buzgóságból sírokat a szerzetesek lakhelyein választották, nagy lármával saját egyházaikhoz hurcolták, s amoda vitetni mindaddig nem engedték, míg részökre bizonyos öszveg pénzt le nem fizettek: ezenkívül a szerzetnek s egyházaiknak a megtértek által ajándékozott egyházi ékszerek, eszközök s öltönyökből rendes lelkészek magoknak a negyedrész kiadását követelték”.* IX. Bonifác pápa *„az illető egyházakat e bosszantó akadályok s visszaélésektől szigorúan eltiltotta s a térítő szerzeteseket újabban is fölruháztak azon kiváltsággal, hogy a pogány jászkunokat, bárhol szállásoljanak is ezek, szabadon fölkereshessék, az áttérteket megkeresztelhessék, gyóntathassák, feloldozhassák, sőt a kiközösítetteket is felmenthessék s az illetőket maguknál eltemethessék anélkül, hogy ezek holttestei előbb a rendes egyházba vitessenek vagy fizetésre szoríttassanak, egyszersmind őket a részükre ajándékozott egyházi szerek után bármiféle negyed fizetése alól felmentette, s minden előbbi kiváltságaikat megerősítvén, ezek fenntartása s megvédésére a magyarországi érdekeket és püspököket megbízta”.*

A pápai intelmek ellenére Zsigmond király 1410-ben az ellenpápa XXIII. Jánostól azt kérte, hogy a kunok között levő puszta egyházakat helyrehozhassa, paplakokat építhessen, s azokat a püspökök alá rendelt plébánosokra bízhassa, s szüntesse meg a ferencesek térítő tevékenységét. A pápai követ minőségében Magyarországra küldött Castiglione Branda, aki több mint két éven keresztül tartózkodott Magyarországon, egyéb feladatai mellett a király fentebb említett kívánságát is teljesítette. Azonban – úgy tűnik – a ferencesek térítő tevékenységének megszüntetésére a jászokat vagy nem, vagy jóval kevésbé érintette, mint a kunokat. Zsigmond tehát, nyilvánvalóan a világi főpapsággal egyetértésben, a kunok és a jászok lelki életét, vallásos tevékenységüket az egyházmegyei plébániákra bízta.

A jászoknak a ferencesekhez fűződő viszonya azonban sokkal szorosabb volt, mint a kunoké. Erre abból is következtethetünk, hogy a 15. század első kétharmadában több templomot is építettek a Jászságban. Véleményünk szerint a négyszállási I. számú, még templom nélküli, tehát pogány rítusú temető területén feltárt templom felépítése is a minoriták térítő tevékenységének volt köszönhető. A jászsági templom a régészeti feltárás tanúsági szerint szintén a tizenötödik században, gótikus stílusban épült, szentélye a nyolcszög öt oldalá-

val záródott. A templom szentélyének északi oldalához tapasztott sekrestye és annak a pincéjében elhelyezett, színültig telt csontkamra, valamint egy, a sekrestye építésekor átvágott pártaöves sír mind-mind 15. századi építésre utal. Soós Imre szerint az először 1366-ban említett Jászárokszállás parókiájáról Mátyás királynak egy 1458. évi oklevele tudósít. A ferences templom mellett Jászberény plébániatemploma, legalább is legkorábbi ismert alaprajzából ítélve, szintén a 15. században épült. Ha volt is előzménye a templomnak, sajnos nem tudjuk, akkor is azt a 15. században gótikus stílusban átépítették. Genthon szerint Jászfényszaru kőtemploma szintén a 15. században, gótikus stílusban épült a nyolcszög három oldalával záródó szentéllyel és csúcsíves ablakokkal. Jászjákóhalma templomát is 1484-ben említették először.

A jászsági települések templomainak védőszentjeiről is fel tudunk rajzolni egyfajta képet a török hódoltság előtti időszak vonatkozásában. Ugyanis a jász települések templomai közül biztosan ismerjük kilenc, a helynevek alapján további három, míg a hagyomány alapján még egy település templomának a védőszentjét. Szűz Mária tiszteletére szentelték fel Jászberény, Jászapáti, Jászladány és Újszász plébániatemplomát, valamint a jászberényi ferences templomot. Szűz Mária egy alkalommal Nagyboldogasszony, további három esetben Boldogságos Szűz néven szerepel. Jászalsószentgyörgy, Jászfelsőszentgyörgy, Rassang és Szarvas templomának Szent György volt a titulusa. A Szent György védőszent gyakorisága, noha már az Árpád-korban is tisztelték, a szentnek az alánok/oszétek/jászok között megkülönböztetett tiszteletével elégségesen magyarázható. Az oszét dzuárokban az áldozati állatok felhalmozott koponyáit és szarvait szinte mindig Szűz Mária és Szent György ikonjai kísérik. A többi plébániatemplom közül Jászkisér és Jászfényszaru templomát Mindenszentek, Jászjákóhalmáét pedig Szent Jakab tiszteletére szentelték fel. A felsorolásból rögtön kitűnik a Boldogságos Szűz Mária és Szent György titulus túlsúlya.

A jászok megkeresztelkedésének folyamatára a névanyag elemzése alapján is szokás következtetni. Az 1323. március 8-án kelt jász kiváltságlevélben felsorolt 18 klán főnökének atyai nevét és saját nevét is felsorolták. Az atyai nevek még pogány nevek voltak, de a kérelmezők között már ekkor tizenegyen keresztény nevet viseltek. Volt közöttük egy Jakab, két Demeter, két István, egy Pál, két András, két György és egy Péter. Azt biztosan állíthatjuk, hogy egy-egy jász klán főnöke nem a húszas-harmincas éveiben járt, hanem jóval idősebb kellett legyen. Természetesen megkeresztelhették őket Magyarországon is még 1323 előtt, de egyáltalán nem biztos. Ugyanis a nekik adott nevek a keleti/bizánci egyházban is megkülönböztetett tiszteletnek örvendtek. Következésképpen ezeket a keresztény neveket akár még a Kaukázus előteréből is hozhatták magukkal. Egyetlen név kérdéses csupán, az István, Mert nem dönthető el, hogy a bizánci egyházban nagy becsben tartott István, első vértanú vagy Szent István, első királyunk neve rejlik benne. Az 1325-ben kelt, a pilisi jászokról szóló oklevélben felsorolt hét név közül csupán két név volt keresztény, György és Miklós, szintén a keleti egyházban is nagy becsben tartott szentek nevei. Ettől az évtől kezdve azonban már csak keresztény neveket találunk. Az 1391. évi, Jászapáti négy egyenlő részre történő felosztásáról rendelkező oklevélben felsorolt negyvennégy név közül már valamennyi keresztény. A számba vehető nevek közül a legnépszerűbb hat név: a György (nyolc előfordulás), István (hét előfordulás), Miklós (hét előfordulás), András (hat előfordulás), Péter (öt előfordulás), János (4 előfordulás). Együttesen a 14. században dokumentált 63 név 59 százaléka. A fennmaradt 41 százalékon 15 név osztozik.

Az elmúlt évtizedek kutatási eredményei alapján a jászok magyarországi megtérésének, illetve áttérésének a folyamatát a következőképpen foglalhatjuk össze. Fő tömegeiket tekintve, már a Magyarországra történő beköltözés idejében valamilyen formában hatott rájuk a kereszténység, mégpedig a kereszténység bizánci (ortodox) ága. Ez a megállapítás nem zárja ki, hogy ne lehettek volna, akár még jelentősebb számban is pogányok. Római katolikus keresztény hitre történő térítésük a koldulórendeknek köszönhetően már a beköltözést követően megkezdődött. Ez a folyamat azonban nem terjedt ki a teljes népességre. Nem elhanyagolható mértékben voltak közöttük olyanok is, akik a 14. század folyamán végig ragaszkodtak az ősi hitvilági elemekkel kevert bizánci tanokhoz.

Dr. Selmeczi László régész

„Elmegyek Jászberénybe, mert a jászoknál még soha se voltam."

Móricz Zsigmond látogatása 1934 novemberében

Az 1930-as években megjelent újságcikkek a Jászsággal kapcsolatos híreiben kutatva találtam rá, hogy Móricz Zsigmond – a nagy realista író – 1934 novemberében három napot töltött Jászberényben. Természetesen ez a látogatás nem ismeretlen a jászberényi emberek körében. A kemény Rákosi érában a Jászkunság folyóirat 1955-ös számában Császtvai István írt egy cikket Móricz jászberényi látogatásáról. Tíz évvel később a nagy író jászberényi látogatásának egyik állandó kísérője – Komáromy József – egy honismereti munka keretén belül újra egész részletesen felidézte a látogatás legérdekesebb pillanatait. Ennyi év távlatából az egyértelmű, hogy Móricz látogatása, és különösen a fővárosi lapokban megjelent cikkei nagyon jó „public relation" – reklám – volt Jászberény számára. Ekkor határoztam el, hogy egy rövid kis tanulmányban a korabeli helyi és országos hírekre támaszkodva felidézem a nagy író sokrétű jászberényi tapasztalatait és megállapításait.

A háromnapos látogatás rövid története

Az 1934-es évben Móricz folyamatosan járta az országot. Jászberényi látogatása előtt járt Debrecenben, Kisújszálláson, Kecskeméten, Nagykőrösön és Hódmezővásárhelyen. Ahogy később leánya Móricz Virág által írt emlékiratokban felidézte apjának ezen látogatásait, amely *„mindenünnen jajszót hozott"*. Külön érdekessége a jászberényi látogatásának, hogy egy hosszabb cikksorozatban számolt be élményeiről, és ami akkor nem volt túl gyakori, hogy egy rádióadásban is részletesen beszámolt – illetve egész pontosan felolvasást – tartott jászberényi tapasztalatairól. A *Magyarország* című folyóirat 1934. november 29-i számában jelent meg a nagy feltűnést keltő háromrészes cikksorozatának első része A föld és az ember címmel. Majd egy kicsit később a Pesti Naplóban megjelent cikke *Verseny az iskolában*, országosan is felhívta a figyelmet két rangos jászberényi oktatási intézményre.

A látogatás előtt azt nyilatkozta a magyar rádióban: *„Elmegyek Jászberénybe, mert a kunoknál nagyon otthonos vagyok, de a jászoknál még soha se voltam."* Teljesen egyet lehet érteni a korabeli újság tudósítójával. Móricz ezzel a látogatásával országosan reflektorfénybe állította Jászberényt. Nagyon tanulságos volt látogatásának tapasztalata. A látogatásról szóló híradása több cikk-sorozatban az országos napilapokban is megjelent. Idézzük fel röviden hogyan is zajlott le a két és félnapos látogatás. Kik azok a személyek, akikkel találkozott, és mely intézményeket látogatott meg? Több mint 85 év távlatából nagyon is tudatos volt, ahogy egy hagyományához ragaszkodó vidéki kisváros életének szinte minden szegmensét – a gazdaságtól az oktatáson át a kultúráig – mindent áttekintett. Móricz 1934. november 23-án, pénteken vonattal érkezett Budapestről Nagykátára, majd Strompf Pál vállalatának menetrendszerinti buszjáratával jött a városba. Hol máshol is szállhatott meg, mint a valaha nagyhírű Lehel Szálloda 8-as szobájában, amelyet mindig a neves vendégek számára tartottak fenn. A kedves vendég még kedvezményt is kapott – derült ki a tudósításból – napi 1 pengővel olcsóbban kapta meg a szobát. Péntek lévén piaci nap volt, így első útja a Szabadság téri piacra vezetett. Hogy mire is volt kíváncsi? Hogyan zajlott le a napszámosok és a vendégmunkások munkára találása. Mai szóhasználatunkban kicsit pejoratívnak találjuk, hogy *„embervásárnak"* nevezte a korabeli tudósító. A vendégnek még arra is jutott ideje, hogy egy idős napszámossal is beszélgessen, akinek a nevét is tudjuk, Kisnémet Istvánnak hívták.

Program szerint az útja a város polgármesteréhez vezetett. Útban a városháza felé a Polgári Kaszinó – ma a Honvéd Jász Kaszinó – épülete előtt három nevezetes redemptus jász polgárral is találkozott, Baráth Endre, Koncsek Pál földbirtokossal és Koncsek János erdőmérnökkel. Friedvalszky Ferenc polgármesternél tett látogatása sokkal több volt, mint egy udvariassági tett, mivel közel két órán át tartott. A polgármester még kísérőt is biztosított Komáromy József személyében. Harmincötévvel később – 1969-ben – Komáromy egy részletes cikkben fel is idézte, hogyan történt a felkérés.

„Péntek volt, délelőtt, heti-piac napja. Kátai László, a polgármester testes hajdúja beáll hozzám, s mondja: – Tessék a polgármester úrhoz jönni!

– Miért, Laci bácsi? Nem tudja?

– Valami nagyfejű úr van itt Pestről, tán emiatt...

Jászberény főtere a 19. század végén

Belépek a polgármesterhez. Első pillantásra ismerős az arc a szembe fénylő két világos ablak előtt. Megbizonyosodom. Móricz Zsigmond...

– Azért kértem, lenne szíves a szerkesztő urat kísérni a városban. Két napig lesz itt, lássa el minden információval, amire szüksége lesz és kalauzolja."

A következő program a híres Jász Múzeumba vezetett, ahol Réz Kálmán nyugdíjas apát úr, a múzeum őre mellett Blénessy János, a tanítóképző tanára, a jászok történetének nagy tudósa várta az írót. Mi mást is néztek meg először, mint a jászok nevezetes ereklyéjét, a Jászkürtöt. Közben egy közös ebéd a szigeti vendéglőben, abban az időben a bérlője Kohári János volt, vagy ahogy a városban hívták „a kis Koháry". Komáromy későbbi elbeszéléséből tudjuk, hogy *„Móricz pörköltet rendelt, de hamísítatlant. Szafttal!"* Nagyon elégedett volt a marha-pörkölttel. Meg is akarta viccelni a vendéglőst.

„Elrontom a gyomromat a jászoknál – nevetett, amikor a Kohári-féle vörösbort kiitta. – Mindig ez van velem. Szeretem a tájak különböző ízeit. Kitűnő, porhanyós a hús. Micsoda íz! A szaft!"

Móricz meg is említi későbbi cikkeiben, hogy Berényben a könnyű szódás neszűri bor nagyon ízlett neki. Majd az író és kísérőjének útja újra vissza a múzeumba vezetett. Réz Kálmán bácsi vezette be azt a hagyományt, aki megérinti a jászok nevezetes kürtjét, azt egy kis ceremónia keretében tiszteletbeli jásszá avatják. Ez is megtörtént Móricz Zsigmonddal, tiszteletbeli jász lett. A legfontosabb, hogy erről egy megfelelő okiratot is kiállított az igazgató úr. Természetesen erre nagyon büszke is volt, számos cikkben emlékezett meg erről az eseményről.

Múzeumlátogatás után egy kis séta az Apponyi téren, és egy író számára kihagyhatatlan program, felkereste a város egyetlen könyvkereskedését, a Pesti féle könyvesboltot. Igy némi képet kapott egy vidéki kisvárosban kapható könyvválasztékból. A híres jászberényi vízimalom megtekintésével folytatódott városnéző programja. A malom akkori bérlőjét, Pokorny Gusztávot részletesen ki is kérdezte a bérleti viszonyokról.

Jászsági tapasztalatai alapján megjelent cikkei

Móriczot vidéki látogatásai során mindig nagyon érdekelte a helyi oktatási intézményekben folyó munkák színvonala. Meglátogatta először a tanítóképzőt, majd a katolikus főgimnáziumot. Megfigyelései országosan is ismertek lettek, mert az egyik legnagyobb fővárosi napilapban, a Pesti Napló 1934. december 2-i számában részletesen be is számolt pozitív tapasztalatairól.

A tanítóképzőben tett látogatása során először is az impozáns épület

ragadta meg az írót. 1928 őszén gróf Apponyi Albert közbenjárására és a nagy kultuszminiszter, Klebelsberg Kunó hatékony támogatásával rakták le a képző alapjait, és 1930. június 12-én adták át az intézményt. Írta is cikkében, hogy *„huszonkilenc ablakot olvastam meg a homlokzaton, hármas tagozásban. Vasrácskerítés, parkozott kör, valóságos kastély”.* Még azt is megemlítette, hogy a nagyrészt csatornázatlan városban – ez abban az időben a vidéki kisvárosokban általános volt – az intézmény saját vízvezetékkel és szennyvízelvezetővel rendelkezett. A *„...legtökéletesebb felszerelés mindenütt”.* De számára nem ez jelentette az igazi szenzációt, hanem ahogy részletes beszámolójából kiderült *„az iskola tanárainak szellemében valami példátlan lelkes versenyző munkát találtam az egész vonalon”.* Látta gondos megfigyelőként, hogy nem a feleltető, kikérdező és magolós rendszert alkalmazzák. A diákokat egyéni gondolataik előadására ösztönzik. Teljesen felvillanyozta az írót, amikor egy fiatal jövőbeni tanító *„akaratnevelés címén nagyszerű nemzetnevelő kérdéseket körbejáró gondolatokat vetett fel”.*

További tapasztalatokat gyűjtött még egy énekóra és egy tornaóra megtekintése során. De a legnagyobb hatást számára a fizikai szertár jelentette. Végső tapasztalatként számára a tanítóképző oktatási szelleme egy egyértelmű versenyszemléletet mutatott, *„mintha a magyar kultúra ezekben a napokban döntő harcra indult a tudásért”.* Csak emlékeztetőleg, Móczár Miklós tudós tanár volt a tanítóképző akkori igazgatója, aki 1930-tól vezette az intézményt. Az igazgató úr nagy híve volt a *népfőiskola eszméjének*. Igazgatása alatt tizenkilencre bővítette azoknak a tanyasi iskoláknak a hálózatát, ahová a jövendő tanítók gyakorlati oktatásra kijártak.

Az író következő útja a nagyhírű katolikus gimnáziumba vezetett. Az Aero diák-klub tagjai országos szinten is kiválóan szerepeltek évről évre: *„Jászberényi diákok első díjakat nyernek a repülőgép modellek konstrukciós kérdéseinek megoldásával.”* Mai eszünkkel nem valami hatalmas repülő alkalmatosságra kell gondolni, hanem repülő modellekre. A klubot vezető nagyszerű tanár, Gergely Adolf sajnálattal jegyzi meg, hogy a Jászberény környéki táj nem alkalmas a repülő modellek gyakorlati bemutatására, azon egyszerű természeti oknál fogva, hogy a határban nincs egyetlen dombocska se.

De a mai kor olvasójaként arra gondolunk, hogy csak csupa jó megállapításokat tett a nagy realista író, akkor tévedünk. A korábban már idézett Pesti Napló cikkében komoly és elgondolkoztató megállapításokat is leírt. Az országos hírű jászberényi földmíves iskolára utalva, merthogy azt is meglátogatta, amelyet 1896-ban indított el az oktatási kormányzat. 1934-es oktatási évben 57 növendéke volt. De a vendég számára érthetetlen volt, hogy egy közel harmincezres lakosú Jászberényben, ahol a lakosság többsége földművelődésből él, mindössze csak nyolc helyi hallgatója van. Ezzel szembe állította, hogy a gimnázium 309 növendéke közül viszont 220 tanuló helybeli. Le is vonta a maga következtetését. A jászsági gazdák és iparos emberek mind urat akarnak nevelni fiaikból, és nem azt akarják, hogy saját mesterségüket folytassák. Kicsit nyersen fogalmaz: *„Elrémítő kilátás az intelligens proletariátus szaporítására.”* Ennyi év távlatából ezekről a gondolatokról már nem érdemes vitát nyitni. Jászberényi látogatásának összképe viszont nagyon pozitív, örömmel referált arról, hogy a helyi iskolák *„legjobb úton vannak módszerben, törekvésben nemes versenyben [...], hogy életre neveljenek ebben az agrárkultúra államban”* .

A realista író látogatásának egyik fő célja volt, alaposabban megismerni a berényi kisiparosok életét. Nyilván az írói élménygyűjtés mellett minden vidéki útja során minél jobb betekintést akart egy konzervatív vidéki kisváros helyi gazdasági és társadalmi életébe. Több mint nyolcvanöt évvel látogatása után, talán a ma olvasójának is érdekes, hogy a főtéren abban az időben milyen üzletek működtek. *„Sorba jöttek az üzletek: Csefalvy Rezső patikája, Pecsenyánszky Sándor fűszer- és vegyeskereskedése, Hainzl Artúr ügyvédi irodája, Jakkel Béla koporsó vállalata, a Vértes trafik, Strasser biciklijavítója, a Járásbíróság (régi Jász-Kun székház), a Szilvásy házban működött Klein Miksa illatszerüzlete, Egri Gyula textilüzlete, Spekonya Lajos órás és ékszer üzlete, Váradi fodrász, Pannónia utcai kapualjban az Apter féle készruhakereskedés, Haász Adolf női divatáru üzlete, a városháza földszintjén Novotha Andor könyv- papír- és zeneműkereskedése, Holtzer féle vaskereskedés, Lengyel sóboltja, Spagatner Zsigmond – Székely Mihály édesapjának – ékszer és órás boltja.”*

Vasárnap PESTI NAPLÓ

VERSENY AZ ISKOLÁBAN

Irta: **MÓRICZ ZSIGMOND**

Jászberényben jártam s megnéztem ott két főiskolát.

Egyik a tanítóképezde, a másik a gimnázium.

A tanítóképezde gróf Klebelsberg Kunó utolsó hatalmas alkotása. Huszonkilenc ablakot olvastam meg a homlokzatán, hármas tagozásban. A mező szélén álló putrik vannak vele szemben és a jász mény alig kerül valamibe: a növendékek szülei lövik s hordják be a hiányzó madarakat, állatokat s ők maguk gyűjtik fel a bogarakat, növényeket. Medencék élő faunával s állatokkal, tengerimalac, teknősbéka, békák s salamanderek s állandóan készenlétben a göreső, melyekkel a növendékek végzik kísérleteiket.

Részlet a Pesti Nplóból

Ennyi év távlatából is nagy köszönettel vagyunk a nagy író felé, aki abban a korban szokatlan részleteséggel mutatta be Jászberényt, és ezen keresztül a Jászság életét. Cikkei és a rádióban elhangzott útiélményei sok emberhez eljutottak, és országszerte sok otthonba elvitték a jászok jó hírét. Ezért is tartottam fontosnak, hogy közel 87 év távlatából újra feleleventsük és megemlékezzünk Móricz Zsigmond jászberényi látogatásáról.

Források:
Jász Hírlap 1934. november 24.
Jászkunság 1955. október, II. évf. 5. sz.
Jászkunság 1969. szeptember, XV. évf., 3. sz.
Magyarország 1934. december 1.

Metykó Béla helytörténeti kutató

A Jász Múzeum munkatársai FÉBE kitüntetésben részesültek

A Fényszaruiak Baráti Egyesülete 2021. szeptember 3-án megtartott cikluszáró és tisztújító közgyűlésen – 1996-ban és 1998-ben alapított – FÉBE elismerést, kitüntetést 37 fő kapta meg. Kitüntetésben részesült két Jászberényben élő és a Jász Múzeumban dolgozó munkatárs is, melyet Tóth Tibor elnöktől és Lovászné Török Magdolna titkárhelyettestől vehettek át. Az elismerés indoklását dr. Kiss Dávid Sándor elnökségi tag ismertette.

A Fényszaruiak Baráti Egyesülete elnöksége 2021. szeptember 3-án tartott közgyűlésén a városért, az egyesületért, az itt élőkért végzett átlagon felüli tevékenységéért Elismerő Oklevelet adományozott Bugyi Gábornak, a Jász Múzeum kulturális szervezőjének, egyesületünket segítő, kapcsolattartó tevékenységéért.

A Fényszaruiak Baráti Egyesülete Elnöksége 2021. szeptember 3-án megtartott közgyűlésén a városért, az egyesületért, az itt élőkért végzett több éves kiemelkedő munkáért Kitüntető Plakettet adományozott Gulyás András Zoltánnak, a Jász Múzeum régész muzeológusának a városunkban folytatott többéves régészeti feltáró munkáért, a 2019-ben megjelent tanulmány kötet szerzőinek koordinálásáért, a kiadvány szerkesztéséért.

Tóth Tibor, a FÉBE elnöke

Amit a jászkapitányokról tudni lehet

A Jász Múzeum igazgatója, Hortiné dr. Bathó Edit szerkesztésének köszönhetően megjelent egy gazdagon illusztrált kötet, amely nemes egyszerűséggel a „Jászkapitányok" címet viseli. Az A/5-ös

méretű munka egyszerre több funkciót is betölt. Mindenképpen megemlítendő és fontos része az ismeretátadás. Dr. Farkas Kristóf Vince bevezető tanulmánya a jászkapitányok történetét a középkortól a Jászkun Kerület megszűnéséig dolgozza fel. Kitért a jászkapitányi tisztség történetére, annak fontos mozzanataira és változásaira, valamint közli a tisztséget betöltők névsorát is.

A kötet szerkesztője röviden vázolja a jász- és kunkapitányok 20-21. századi feladatait, valamint a bevezető tanulmánnyal összevetve a modernkori sajátosságokat. Ennek az újjáéledő hagyománynak a korai időszakába is betekintést enged. Különösképpen izgalmas, mert betekintést enged a kulisszák mögé. Megmutatja a külső szemlélők számára, hogy a pompázatos ruhákon és protokollon kívül micsoda háttérmunka is zajlik és mennyi mindenre figyelni kell egy-egy új jászkapitány megválasztásakor.

A mű egy másik jelentős egységét a modernkori jászkapitányok életrajza adja. A kapitányok és kapitánynék polgári életrajza mellett mindig kitér a tisztségben (legyen szó regnáló vagy akár már leköszönt kapitányról) betöltött tevékenységre is. Izgalmas lehet minden olvasó számára, hogy jobban megismerheti a jászkapitányok civil oldalát.

A munka utolsó kétharmadát egy képösszeállítás adja, amely a modernkori jászkapitányok elmúlt 23 évét szedi kronologikus sorrendbe.

A kötet célja szemmel láthatóan a lassan negyedszázada feleleventett hagyomány további ápolása és erősítése, a kapitányi feladatok és tevékenységek bemutatása, személyük közelebbhozása. Az összesen 205 oldalas könyv felől érdeklődni a Jász Múzeumnál lehetséges.

Vincze János Farkas levéltáros

Zentai hagyományőrzők Jászapátin

A Jásztánc Alapítvány 2021. augusztus 19-én, Jászapátin, a Művészetek Házában tartotta Kézfogó címet viselő rendezvényük utolsó programját, amellyel élményekben gazdag programot zártak. A rendezvényre Zentáról érkeztek vendégeik: Resócki Roland és Vázsonyi Csilla néptáncoktatók, a Czéczó Banda (Bosznai Sára, Kuzma Péter, Pálfi Péter, Hényel Gábor, Csuvik Oszkár és Varga Gegely).

A délelőtt folyamán Resócki Roland és Vázsonyi Csilla a tiszamenti oláhos és csárdás lépéseit tanította a résztvevő táncosoknak, akik Tiszafüredről és Jászapátiról érkeztek. Az ebéd idejére egy nosztalgikus kisvendéglő hangulatát idéztük meg az előtérben. Ebéd után az Atya jóvoltából a jászapáti templom tornyába is felmehettünk, melynek varázsa mindenki számára egyaránt élmény volt. Délután rövid néprajzi előadásra került sor Roland és Csilla tolmácsolásában, majd össztánc következett immáron zenekari kísérettel. 17-órától pedig a tambura muzsikáé volt a főszerep. A Czéczó Banda (képünkön) igazi örömzenével zárta a napot.

Tősér Melinda hagyományőrző

A jászberényi úrinők Magyarok Nagyasszonyáról nevezett Mária-kongregációja

Latinul Congregatio Mariana, mely olyan katolikus lelkiségi mozgalom, hitbuzgalmi egyesület, mely Loyolai Szent Ignác-i lelkülettel a római katolikus egyház tanítását vallja, és Szűz Mária-tiszteleten alapul. Célja volt az ifjúság vallási, erkölcsi alapokon nyugvó nevelése, a hitélet erősítése és a Mária-tisztelet hangsúlyozott gyakorlása által a megszentelődés, az apostolkodás magasabb fokára való nevelés. Ezáltal igyekezett a társadalmi életre hatni, azt az Isten országának képére alakítani. Általában azonos korú és érdeklődési körű embereket fogott össze, volt férfi, női és ifjúsági ága.

Az első közösséget Loyolai Szent Ignác alapította 1547-ben, Magyarországon pedig, Pázmány Péter 1780-ban. 1926-ban a kongregáció tagjai szövetségbe tömörültek: Magyarországi Mária Kongregációk Országos Szövetsége.

Jászberényben 1926. november 10-én a Siklósi Istvánné és özv. dr. Kisfaludi Révész Imréné – mintegy negyven asszony társaságában – a Bercsényi utcai állami elemi népiskolában felkérte Szász Károly káplánt, hogy alapítsa meg a Mária-kongregációt. A káplán atya a feladatot elvállalta és a hivatalos alakuló ülést november 23-án tartották, amikor is a következő vezetőket választották meg: Siklósi Istvánné (prefekta), özv. dr. Viszneki Béláné (I. asszisztens), Beleznay Mátyásné (II. asszisztens), Bardócz Ervinné (pénztáros), Cigány Magda (jegyző). Ekkor lesz a közösség védőszentje a Magyarok Nagyasszonya és Szent Mónika. A tagok vállalták, hogy havonta 50 f. tagsági díjat fizetnek.

Az első közös imádságra 1927. február 4-én került sor a zárda kápolnájában, illetve azt követően gyűlést is tartottak az egyik tanteremben. Minden esztendőben részt vettek a nagypénteki, nagyszombati és pünkösdi, karácsonyi szentségimádási napokon.

Ellátogatott a körbe dr. Kele István apátplébános is március 4-én, aki a prézesi feladatokat Szász Károlynak adta át teljesen. Még ugyanezen év májusában – Siklós Istvánné özvegységre jutva – a vezetői tisztségről lemondott, és a választás alkalmával a közösség Bartha Bélánénak (sz. Prizsa Biri) szavazott bizalmat. Rövid időn belül az egri érsek elfogadta a kongregáció megalakulását, és a Jézus Társaság tartományfőnökétől is megjött az engedély az alapításra. Október 9-én részt vettek a tagok (45 új tag, és 2 más kongregációból átlépő) a 11 órai szentmisén, majd ezt követően tettek fogadalmat. Még ugyanezen a napon a Ferences kultúrházban műsoros est keretében tartottak díszgyűlést.

Egyébként az új jelentkezőket minden esztendőben felavatták. Az avatás menetéről a Jász Hírlap így számol be 1937. december 11-én: *„A helybeli Szent Mónika... kongregációk új tagjainak felvétele Szeplőtelen Fogantatás ünnepének délutánján volt a zárda kápolnájában. A fényárban úszó kápolnát zsúfolásig megtöltötték a kongreganisták és az érdeklődők tömege. Felemelő látvány volt a fehér zászló alatt fehér ruhában felsorakozó avatandók csapata, akik ünnepélyes fogadalmat tettek, hogy hithű és apostolkodó katolikusok lesznek egész életükben... Az avatandók kezében kigyúltak a gyertyák és felcsendültek a hitvallás, majd a fogadalom szavai, mely után Kele István dr. prelátus a jelvény és az okmány átadásával a jelölteket a kongregáció tagjaivá avatta.”*

Már az alakulás évében előfizettek a „Mária-kongregáció” és a „Magyar Kultúra” folyóiratokra. Közös könyvtárat is létrehoztak a tagok felajánlásaiból. Rendszeresen tartottak kézimunka-délutánokat, mely alkalmakkor főleg egyházi ruhákat készítettek, vagy javítottak. Imádságaikkal és anyagi támogatásukkal segítették a mexikói üldözötteket, meglátogatták karácsony alkalmából a fogház 43 lakóját, akik között szeretetcsomagot is kiosztottak. Ugyanígy jártak el a szegényház lakóival is, valamint a városi közkórház sem maradhatott ki a sorból. Minden ünnep előtt egyébként elmentek a kórházba, körbejártak a betegek között, elbeszélgettek velük, illetve közvetítettek, ha valaki papi szolgálatra (szentgyónás, szentáldozás) tartott igényt. Ugyancsak rendszeresen felruházták a szegény sorsú elsőáldozásra készülő gyermekeket is. A város szegényeinek téli időben sok tüzelőt ajándékoztak, de más alkalmakkor is előfordult, hogy élelmiszert (lisztet, babot, burgonyát) osztottak szét. A gimnáziumi tanulókat „sorkosztolásban részesítették”. Ez gondolom azt jelentette, hogy a szegényebb diákokat a kongregáció tagjai sorban vendégül látták. Tíz év alatt több mint 5300 Pengőt adakoztak jótékony célokra.

Az adományok gyűjtésére alkalmas volt a teadélutánok szervezése. A Jász Hírlap így számol be erről 1938. február 12-én: *„Február 5-én a Legényegylet helyiségeiben anyagilag, erkölcsileg jól sikerült estét rendeztek az Úrilányok Kongregáció tagjai. A négy kedves egyfelvonásos színdarab szereplői pompásan megállták a helyüket... Az előadást tea és tánc követte. Az eredmény elérte a rekordot. Több mint kétszáz pengőt könyvelhettek el a javukra. De meg is érdemelték.”*

Bartha Béláné – aki saját lakásán is helyt adott a munkadélutánoknak, sőt varrógépét is használta a közösség – kezdeményezte a karácsonyi vásárok megszervezését, melynek bevételét karitatív célokra ajánlották fel. Érdekesség, hogy gyakran szervezett mesedélutánokat gyermekek részére. Sajnos elköltözött a városból és 1932. október 7-én új vezetőt kellett választani. A szavazás dr. Viszneky Bélánénak kedvezett.

Özv. Tornyos Lajosné így mutatja be a közösség lelkiségét a Jász Hírlapban 1937. december 4-én: *„Arról ismerjék meg kongreganista voltunkat az emberek, hogy szeretjük Istent, szeretjük jóságos Szűzanyánkat és szeretjük embertársainkat. Szeretetünk ne üres szavakban, hanem cselekedetekben nyilvánuljon meg. Segítsünk felebarátainkon legjobb tehetségünk szerint testiekben és lelkiekben is egyaránt. Adakozzunk a szegényeknek; jó szót, jó tanácsot adjunk a rászorulóknak.”*

A közösség ferencesekkel is jó kapcsolatot ápolt. Támogatták a Szegénygondozó Nővéreket, sőt kivették a részüket a Paokingi ferences misszió támogatásából is. Ezt írja a Jász Hírlap 1937. december 8-án: „Pártoltuk a kínai missziókat. Évente 50 P. készpénzt, összesen 211 P.t és 60 kg súlyú csomagban bélyeget, sztaniolt… küldtünk számukra. Külön gyűjtésből 35 P.-t adtunk a kínai missziós kápolna céljaira.”

A kongregációk bővültek, új tagok léptek be, mások elköltöztek, vagy elhunytak. 1941. december 13-án a Jász Hírlapban arról olvasunk, hogy van már, nemcsak Szent Mónika, hanem Szent Margit és Szent Ágnes kongregáció is, sőt nem csak a hölgyeknek, hanem külön az uraknak is.

Természetesen a háború alatt, s az azt követő nehéz időszakban folytatta kongregáció a munkáját, szegények támogatását, segítését. Sajnos azután – az új rendszer – betiltott sok-sok egyházi közösséget. Szeretetszolgálatról pedig szó sem lehetett, hiszen „az új rendszerben már mindenki jól élt”.

Varga Kamill ferences testvér

Búcsú Ráday Mihálytól, a városvédők apostolától (1942–2021)

Városvédő Pallas Athéné kezéből 2021. július 16-án kiesett a lándzsa, s a „lelkét" végtelen szomorúság töltötte el. Hosszas betegség után e napon elhunyt Ráday Mihály Kossuth-díjas, Balázs Béla-díjas rendező, operatőr, a Város- és Faluvédők Országos Szövetsége elnöke, aki mintegy negyven esztendeig fáradhatatlanul dolgozott a magyarországi városvédelem elhivatott apostolaként.

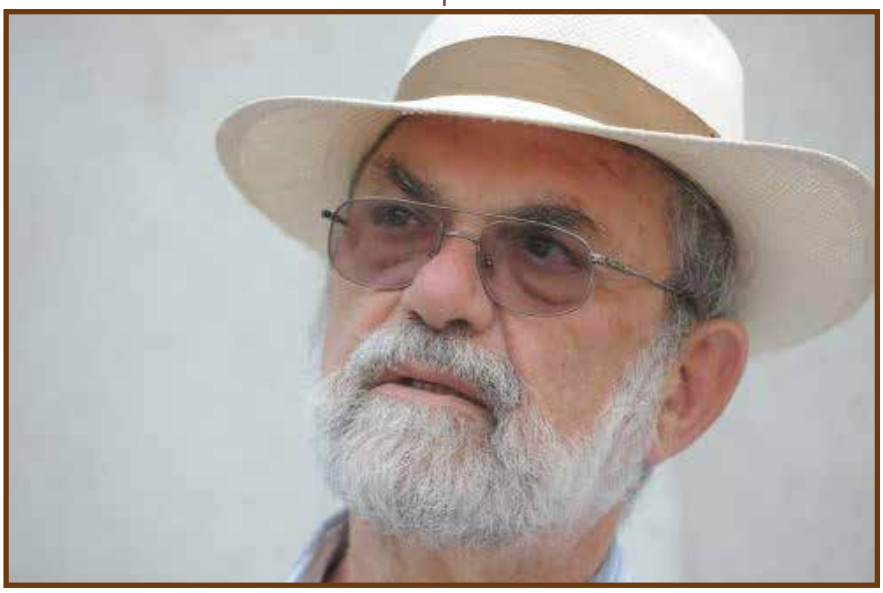

Ráday Mihály ***Forrás: internet***

Ráday Mihály Budapesten született 1942. június 11-én Ráday Imre színész és Ferda Erzsébet Magdolna első gyermekeként. A középiskola után a Szinház- és Filmművészeti Főiskolán végzett mint operatőr és rendező. Ezt követően az Eötvös Lóránd Tudományegyetem magyar-művészettörténet szakán kapott újabb diplomát.

1968-ban került a Magyar Televízióhoz, ahol operatőrként, majd főmunkatársként dolgozott. Operatőrként számos film művészi megformálása fűződik a nevéhez. Talán a legismertebb munkája a *Keménykalap és krumpliorr* című gyermek filmsorozat volt. 1979-ben indította útjára az *Unokáink sem fogják látni* című, rendkívül népszerű műsorát, amelyet ő maga szerkesztett és vezetett egészen 2010-ig. A városvédő műsor óriási nézettségnek örvendett, és számos műemlék épület, szobor neki köszönheti, hogy felújításra került.

Ráday Mihály meghatározó szerepet játszott az értékvédelmi rendelet és a helyreállításokat támogató pályázati rendszer kidolgozásában. Rendkívül sokat tett Budapest műemlékeinek felújításáért, az utókornak való megmentéséért. Ő szervezte meg az Andrássy út kandelábereinek, a Lánchíd, az Alagút címereinek cseréjét, ő szorgalmazta Róth Miksa egykori házának emlékmúzeummá való alakítását, s még végeláthatatlanul lehetne sorolni értékmentő eredményeit.

Ő indította el a városvédő fotózást, amelynek eredményeként több ezer fénykép és egy könyvsorozat született. Észrevételeit, javaslatait rendszeresen publikálta, s amelyek könyv formában is napvilágot láttak.

Ráday Mihály 1987-ben alapította meg a Budapesti Városvédő Egyesületet, amelynek hosszú időn keresztül az elnöki tisztét is ellátta, majd 1986-ban életre hívta a Város- és Faluvédők Országos Szövetségét, amelynek haláláig elnöke volt. Olyan mozgalom élére állt, amelyben több ezer lelkes városvédő dolgozott az ország legkülönbözőbb településén. Csapatával a fiatal generációnak is példát és utat mutatott, akik közül később számosan csatlakoztak is a szövetséghez. Mindig nagyon büszke volt a fiatal városvédők munkájára, eredményeire.

Ráday Mihály a szó legszorosabb értelmében apostola volt a magyar városvédelemnek. Szuggesztív egyéniségével, lelkesedésével, kitartásával, elkötelezettségével példát mutatott mindnyájunknak, akik zászlója alá sereglettünk, hogy dolgozzunk a nemes ügyért.

Én magam 1987-ben ismertem meg Ráday Mihályt az *Örökségünk őrei* c. országos városvédő vetélkedő kapcsán, amelyen a jászberényi Lehel Vezér Gimnázium általam vezetett 5 fős csapata bejutott a Budapesten megrendezett országos döntőbe. Amikor 1987 őszén megalakult a jászberényi Városvédő és Szépítő Egyesület, mi is hamarosan csatlakoztunk az országos szövetséghez. Ettől kezdve egyesületünk rendkívül jó, baráti kapcsolatot ápolt Ráday Mihállyal, aki többször is járt városunkban. Jászberény két alkalommal is helyet adott a Város- és Faluvédők Országos Találkozójának. Egyesületünk rendszeresen részt vett és vesz az országos találkozókon, közgyűléseken, de dolgozunk a szövetség választmányában és felügyelő bizottságában is.

Már egy ideje tudtuk, hogy Mihály betegeskedik, de nem gondoltuk, hogy ennyire nagy a baj. Végtelen akaraterővel ez év június 18-án még eljött az ELTE Könyvtárába, és átadta a Podmaniczky-díjakat, utoljára… S aztán hamarosan érkezett a hír, hogy Mihály elment…

Augusztus 30-án a Farkasréti temetőben vettünk búcsút tőle és kísértük őt utolsó földi útjára.

Távozása végtelen űrt hagyott maga után. Sokszor mondják, nincs pótolhatatlan ember. Úgy gondolom, ez nem igaz. Vannak emberek, akiknek személyét, munkáját nem lehet teljes mértékben pótolni. Természetesen az élet nem áll meg, hanem megy tovább a maga rendíthetetlen útján, csak már nem úgy, mint annak előtte.

Ráday Mihály nagyon fog hiányozni a városvédők táborából, de mindnyájan tartozunk neki azzal, hogy folytatjuk a munkát az épített és a természeti értékek védelméért, s próbáljuk tovább vinni az ő szellemiségét.

Kedves Mihály! Megtiszteltetés volt ismerni téged, tanulni tőled és veled együtt dolgozni a közös ügyért. A jászberényi városvédők nevében búcsúzom most tőled. Isten áldjon! Legyen békés a pihenésed!

Hortiné dr. Bathó Edit, a jászberényi Városvédő és Szépítő Egyesület titkára

EMLÉKEZÉS RÉGI JÁSZBERÉNYI TANÁROKRA XXVI.
Az igazgatók II.

Folytatom a jászberényi főgimnázium (ma Lehel Vezér Gimnázium) igazgatóira való emlékező írásomat. Képet, fényképet többségükről most sem találtam, így csak a betűk segítenek az emlékezésben.
Az 1891/92-es Értesítőben a következőkkel utaltak a gimnáziumban történtekre: *„A jelen tanév kezdetével a főgymnasium vezetésében változás állott be. A nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi magy. kir. miniszter úrnak 1891. junius hó 17-én, 25160. sz. a. kelt rendelete szerint ő császári és apostoli királyi Felsége Lainzban 1891. május hó 31-én kelt legfelsőbb elhatározásával Himpfner Béla, jászberényi főgymnasiumi igazgatót az aradi kir. főgymnasium rendes igazgatójává legkegyelmesebben kinevezni méltóztatván: a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi magy. kir. miniszter úr 1891 július hó 7-én 29064. sz. a. kelt rendelet szerint az államsegély iránt kötött szerződés értelmében Barna Mihályt, az ungvári kir. kath. főgymn. rendes tanárát, a jászberényi közs. kath főgymnasium helyettes igazgatójává nevezte ki.”*

Barna Mihály (1847 -?) 16 évig – 1891 és 1907 között – volt az iskola igazgatója. Egy évig volt helyettes igazgató, majd 1892. október 2-án rendes igazgató lett. Igazgatói munkája mellett latint, magyart, vallástant tanított.

A vezetése alatti 16 évben sok változás, esemény történt, sok új dolgot valósított meg. Az általa szerkesztett Értesítők nagy oldalszámúak. Minden évben rengeteg, a gimnázium életével kapcsolatos levelet, rendeletet sorolt fel. Minden fejezet minden írása részletes, mindenre kiterjedő. Az 1891/92-es tanévben a főgimnázium vagyoni állapotáról és az 1893-as évi költségirányzatáról például hat oldalon keresztül számol be. Az 1898/99-es évben teljes részletességgel mutatja be a gimnázium épületének és felszereltségének állapotát.

Az 1994/95-ös tanévben körülbelül száz oldalon megírta *A jászberényi községi katholikus főgymnasium történetét.* A függelékben az akkori alapítványok is részletesen megtalálhatók. Az Értesítőkben az órarend mellett a tanárok hétköznapi és vasárnapi ügyelete is olvasható. Barna Mihály igazgató a tanév második napján az iskolai törvényeket mutatta be, és értelmezte a diákoknak.

Az iskola teljes egészében állami kezelésbe került. Több évben 70 fölötti létszámú első osztályos tanulója volt a gimnáziumnak, de a város pénzhiányra hivatkozva nem járult hozzá a parallel osztályokhoz. Így aztán nagy létszámú osztályokban folyt a munka.

A jászberényi Királyi Katholikus Főgimnázium

A különböző ünnepélyeken mondott lelkes beszédei nevelési célzatúak voltak. Beszédeit hallgathatták például 1894. január 6-án Jókai Mór 50 éves írói jubileumán, májusban a tornazászló átadásának egész napos ünnepén, és 1896-ban a millenniumi ünnepségeken.
Amikor 1897-ben a fővárosban 10 szobrot állítottak a múlt idők kiváló, dicső magyarjainak emlékére, ekkor Jászberényben is ünnepi hálaadó istentisztelet volt, melyen a gimnázium igazgatója is beszélt,

1898 a gyász éve volt, ebben az évben lett gyilkosság áldozata Erzsébet királyné. A halála napja évente gyászünnep lett, amelyen Barna igazgató mondta az emlékező gyászbeszédet, csak úgy mint az 1898/99-es tanévben Sápy József rendes tanár 25 éves jubiláris ünnepségén.

1900. szeptember 24-én a Budapesti Hírlap hírelte Apponyi Albert képviselő jászberényi látogatását. Ebből derül ki a ma számára, hogy Jászberénybe vonattal érkezett, Hatvanban már várta őt a város küldöttsége, s a város nevében Barna Mihály, a Segélyező Egyesület igazgatója üdvözölte meleg szavakkal.

Jászberény város társadalmi és politikai életében aktívan részt vett. A város képviselő testületének és a főgimnázium tanbizottságának tagja, a főgimnázium segélyező egyesületének igazgatója, a magyar pedagógiai társaság külsős tagja volt.

Jászberényi munkássága 1907-ben fejeződött be. Az év Értesítőjében a következő olvasható: *„Barna Mihály, tanker. c. főigazgató urat ezen tanintézetnek 16 éven át nagy buzgalmú és érdemdús igazgatóját Ő Felsége a budapesti VI. ker. áll. főgimnázium igazgatójává legkegyelmesebben kinevezvén, jelen állásától m. évi augusztus közepén vált meg.”* Az 1907-es áthelyezésével egyidőben megkapta a tankerületi királyi főigazgatói címet. A budapesti gimnáziumnak ő volt a második igazgatója, hat évig vezette az intézetet. 1913-ban 38 év tanítás után, 66 évesen nyugdíjba vonult.

Jászberényben szép és tisztelt emléket hagyott maga után. Lelkes beszédeinél is többet jelentett, hogy egyéniségével, példájával nevelt, hiszen

az elveknek, ideáloknak nemcsak hirdetője, hanem követője is volt. A szokásaiban egyszerű, a munkában fáradhatatlan, a kötelességteljesítésben követésre méltó ember példája volt. Boldog családi körben szép, harmonikus életet élt ép testi és friss szellemi erővel. Szívós akaratereje és Istenbe vetett hite segítette az életben.

A korabeli Jász Kürt újság 1907. évi számaiban foglalkoztak azzal, hogy ki lesz az új főgimnáziumi igazgató. Májusban Streitmann Andrásra, a főgimnázium matematika-fizika szakos tanárára, augusztus elején főgimnázium másik tanárára, Szabó Istvánra gondoltak.

Szeptember 1-jén viszont már arról írt az újság, hogy biztos forrásból tudják, dr. Szombathy István lesz az új igazgató. A szeptember 15-i számban pedig valószínűleg valami ellentétre utalnak az alábbiakban. *„Az előző számunkban megírtuk, hogy dr. Szombathy István a vallás- és közokt. minisztériumban beosztott c. igazgató lesz kinevezve a jászberényi főgimnáziumba. A csütörtöki hivatalos lap igazat adott nekünk. Ebből meggyőződhetik az olvasóközönségünk, mennyire jó értesülésünk szokott lenni. Csak Koncsipista és Pízes Pistuka nem hisz benne."* Mire jó egy igazgatóváltás!?

Az 1907-es gimnáziumi értesítőből megtudjuk, hogy: *„Szombathy Istvánt, a vallás és közoktatásügyi minisztériumhoz szolgálattételre beosztott áll. középisk. c. igazgatót Ő Felsége („„) 1907. aug. 29. kelt legmagasabb elhatározásával a VII. fiz osztályba sorolással a jászberényi áll. főgimnázium igazgatójává kinevezte (985231907. szept. 10. k. min. rend.).*
/c. = címzetes/

Barna Mihály igazgatót tehát dr. Szombathy István követte az igazgatói székben.

Dr. Szombathy István (1853–1921, előneve beszkói) Pécsett született 1853. augusztus 20-án. Pedagógus pályájának több állomása volt. 1874-ben a győri főreáliskolában indult a tanári pályája, de innen egy év után Kecskemétre helyezték az állami főreáliskolába. Ott lett 1877-ben rendes tanár. Reáliskolai munkája mellett 1884-től a kecskeméti jogakadémián is tanított bölcseleti tudományokat. 1891-ben a nagyváradi főreáliskolába került és 1902-ig vezette ideiglenesen az iskola ügyeit. 1902-ben központi szolgálattételre berendelték a minisztériumba, a személyügyek referense lett, s a főreáliskolai tanár középiskolai igazgatói címet kapott.

54 éves korában került a jászberényi főgimnázium élére. 1907 és 1920 között, 13 évig végezte a nem könnyű igazgatói munkát, mellette németet, mennyiségtant, bölcseletet tanított. Igazgatói minőségében az iskolai ünnepségeken beszédet mondott, például Széchenyi István halálának 50 évfordulóján.

A nagyérdemű s egyéni jeles tulajdonságokban gazdag igazgató közéleti tevékenysége, szerepe igen sokrétű volt, kevés kivétellel az oktatáshoz kapcsolódott.
Jászberény képviselőtestületének és állandó bizottságának, tan- és kórházbizottságának tagja, közegészségügyi bizottságának elnöke, a községi óvodai felügyelő bizottság másodelnöke, az állami népiskolák gondnokságának, a római katolikus iskolaszék, az ipariskolai bizottság tagja, a központi katolikus kör világi elnöke volt.

A Vöröskereszt Egylet jászberényi városi választmányának elnökeként a postán elküldendő sajtótermékek ellenőrzője volt. Érdemei elismeréséül kitüntették a vöröskereszt II. osztályú díszjelvényével, a hadiékítménnyel.

A tanárok özvegyeit és árváit segítő országos egyesület helyi fiókjának elnökeként dolgozott.
Jász-Nagykun-Szolnok vármegye törvényhatósági és népnevelési bizottságának tagja. Az országos és a katolikus középiskolai tanáregyesület rendes, a pedagógiai társaság külső tagja, a Budapest - vidéki tanári kör alelnöke volt, 1881-től. a budapesti philológiai társaság tagja. A Gabelsberger-Markovits gyorsíró egyesület tiszteletbeli elnökének választották.

A Jász Újság 1910. március 10-i számából kiderül, a közművelési mozgalomban a Jászsági Közművelődési Egyesület létrejöttében nagy szerepet játszott. Már az első alkalommal, az alakuló gyűlésen elnökölt. A Népművelési Bizottság elnöke lett, s népművelési, közművelődési előadásokat tartott. Néhány előadásának címe: *Az akarat szabadsága, Corday Sarolta, egy lap a rémuralom történetéből, Szigligeti Ede emlékezete, Bevezetésül a szürke tudományról.*

Több alkalommal kapott érettségi elnöki megbízatást, ezek főleg Budapestre szóltak. Az V., VII., VIII. kerületi középfokú intézményekben, de Pécsett is felügyelte a vizsgákat.
1919. február 7-én táviratilag további intézkedésig szabadságoltatott, ami az akkori időszak igazoló eljárása miatt történhetett. Ez idő alatt helyettes igazgató látta el a feladatot. Majd 1919. szeptember 24-ével visszahelyezték állásába. 1920. május 1-től 46 évi szolgálat után vonult nyugdíjba.

Nyugdíjba vonulásakor írták róla: *„Nemes lelkével, mély vallásos és hazafiúi érzelmével, az ifjúságnak atyai szelíd gondozásával a nevelő tanárnak és elöljárónak igazi példaképe volt. A vezetése alól kikerültek százainak, városunk társadalmának hálás tisztelete kíséri a nyugalomba vonuló igazgatót, akire méltán illenek a költő szavai, olyan volt, mint egy szelíd atya."*

Éppen 100 éve, 1921. szeptember 23-án Jászberényben hunyt el.
1919. február 7-én, amikor dr. Szombathy Istvánt szabadságolták, Novák Kálmánt a gimnázium rendes tanárát nevezték ki igazgatónak. Az év októberében azonban két tanártársával együtt az úgy nevezett igazoló eljárás során a hetes fegyelmi bizottság elé került, s az év végéig szabadságon volt. Az ügyükben felmentő döntést hoztak.

Novák Kálmán 1910-től tanított a gimnáziumban mennyiségtant, rajzoló geometriát és szépírást. 1913-ban kapott rendes tanári címet.

Az első világháború kezdetétől katonai szolgálatot teljesített. A császári és királyi 67. számú gyalogezred tartalékos hadnagyaként az általános mozgósításkor vonult be Eperjesre az ezredéhez. Az északi harctéren súlyos betegséget szerzett, s tartós szabadságot kapott. Idő közben főhadnaggyá léptették elő.

A Szózat című folyóiratban jelentek meg versei, például 1919-ben a *Harc után* és *A csüggedők*höz címmel. Az utóbbi kezdő sorai:

„Nem ismerem a gyáva csüggedést,
A bajban, vészben jajveszékelést, Jövőbe nézni, lelkét felemelve,
Bár hitét száz kétség is gyötörte
Az erős tud küzdeni létéért."

Az igazoló eljárás megszüntetése után, 1919-ben tanári szolgálatra a miskolci katolikus főgimnáziumhoz helyezték át. A pedagógus pályáját egyébként 1907-ben kezdte, Mosonmagyaróváron a Kegyestanítórend gimnáziumában tanított. Több helyen dolgozott az országban – 1926. Békéscsabán, 1928. Hatvanban,

1930/31-es tanévben az óbudai Árpád főgimnáziumban. Ugyanis beosztott igazgató, óraadó tanár volt, akit odahelyeztek, ahol szükség volt helyettesítő tanárra.

1944-ből származó információ szerint az Országos Középiskolai Tanáregyesület tisztikarának ellenőre, a Katolikus Középiskolai Tanáregylet rendes tagja, s Budapesten a VI. kerületi gimnázium igazgatója volt – innen ment nyugdíjba.

Dr. Szombathy István királyi igazgató nyugdíjba vonulása után utódja az 1874. február 12-én Bazinban született **Wiesinger Károly** királyi igazgató, az aranyos-maróti állami főgimnázium menekült igazgatója lett. 1920. április 29-én foglalta el hivatalát, azonban csak egy fél évig volt Jászberényben, ugyanis *„a nm. vall. és közokt. miniszter úr 106.757. sz. rendeletével a balassagyarmati áll. főgimnáziumhoz helyezte át 1920. augusztus 20-tól”.* A történelem-földrajz szakos tanár, igazgató a Nógrád vármegyei múzeum geológiai osztályának az őre is volt.

Wiesinger Károly helyére 1920. augusztus 10-én Kalkbrenner Antal a karán-sebesi állami főgimnázium menekült igazgatója került. 1920-tól sem volt akadálymentes az iskolavezetők útja, de élménydús és eredményes munka folyt a gimnáziumban. A következő írásomat Kalkbrenner Antal igazgatói tevékenységének bemutatásával indítom.

Forrás

Jászberényi főgimnázium évkönyvei 1891 és 1920 között
Kecskeméti Életrajzi Lexikon
Szózat c. folyóirat
https://hosokvoltak.blog.hu/2011/12/06/fogimnaziumok_jaszbereny
http://jaszkonyvtar.hu/e-konyvtar/files/Jasz_Ujsag/1910/jasz_ujsag_01_08_1910-03-10.pdf
http://mtda.hu/ADATBANK/A_MAGYAR_TARSADALOM_LEXIKONJA/MTL_W.pdf

Csörgő Terézia
nyugdíjas biológia-kémia szakos tanár

A felújított jánoshidai premontrei rendház átadása

A francia eredetű Premontrei kanonokrend III. Béla királyunk uralkodása idején, – a rendi hagyomány szerint – 1186-ban települt Jánoshidára. Erre az időre tehető a templom, valamint az idők folyamán teljesen elpusztult kolostor építése is.

A premontrei rendház a felújítás előtt ***Fotó: Suba Bea***

A település valószínű túlélte a tatárjárást, mert nem vált a jászföld részévé, ugyanúgy, mint Mizse, Tótkér és Alattyán sem, sziget maradt a Jászságban. Jelentős terület volt a prépostság fennhatósága alatt, Tóalmástól egészen Tiszajenőig voltak birtokaik.

Sajnos nagyon kevés írásos anyag maradt fenn a prépostság életéről a török időkig. Kun László király három rendeletet adott ki Jánoshida mellől. Ebben jelenik meg először a település neve Iwanushde-ként.

A török hódoltság alatt jelentős károkat szenvedett a templom és kolostor, a falu népessége pedig elmenekült. A törökök kiűzése után visszatért a premontrei papság, Jánoshidát az aszódi birtokokkal egyesítették 1688-ban Mayners Kázmér strachovi kanonok vezetése alatt. Halála után, Pfendler Miksa, a Brün melletti zabdrovici apát fennhatósága alatt kezdték el romjaiból felépíteni a templomot és a kolostort, de csak a legszükségesebb dolgokat végezték el. A lakosság pótlására a Dunántúlról és Morvaországból hozatott betelepülőket.

Matuska Kristóf apát a felvidékről hozott telepeseket, és elkezdte a templom teljes felújítását. Abban az időben nyerte el mai formáját, és a középkori falmaradványokat elfedve a templomot kibővítve, barokk stílusúvá lett a templom. A nyugati fő bejáratnál épült a torony, a főbejárat fölött elhelyezte a Zabdrovice és Jánoshida közös címerét.

A rendház akkor még egyszintes épület volt. II. József a szerzetesrendeket feloszlatta, 1786-ban két szerzetes élt Jánoshidán. 1802-ben I. Ferenc visszaállította a szerzetesrendeket, Jánoshidát ekkor a csornai prépostsághoz csatolták. Az egyesített prépostságok első prépostja Harsányi István lett, aki Jánoshidán is volt plébános. A jánoshidai prépostságnak a lelki gondozáson túl a birtok jövedelméből iskolát kellett fenntartani a községben, valamint jelentős hozzájárulást kellett adni a rend keszthelyi és a szombathelyi premontrei gimnázium fenntartásához.

A birtok jövedelme lehetővé tette, hogy felépítsék a régi kolostor helyén a ma is álló emeletes rendházat 1830-ban. Gyöngyössy Pál prépost vette át az épületet, aki még korábbi székhelyét, Csornát is otthagyta, és Jánoshidán töltött több évet. Az épületben 12 cella, 2 ebédlő és tanácsterem, 1 konyha, 2–2 fürdő és illemhely volt, valamint az emeleten kápolna. Az épület alatt nagy pince található. Az 1830-tól 1945-ig tartó

időszak volt a rendház fénykora.

1944-ben vonult át a front a községen, a rendházban a német katonaság, később pedig a szovjet katonaság „lakott".

A felújított premontrei rendház *Fotó: Szöllősi László*

A kommunista időben az épületet államosították, de a 60-as évek elejéig néhány termet és a keleti oldal hosszú, nyeregtetős kiszolgáló épületét még használhatta az itt működő két premontrei pap. Hermann Mihály, Medárd plébános 1958-ban, majd néhány évvel később dr. Tóth Béla, Péter atya is elköltözött a községből.

Itt élt még két premontrei apáca, Karola és Júlia nővér is. Utánuk egyházmegyés papok szolgáltak a településen. Ahogy a premontreiek elköltöztek a teljes épület-komplexumot a községi tanács használta. Voltak benne szolgálati lakások, pedagógusok, agronómusok számára. A hosszú, nyeregtetős épületben három lakást alakítottak ki, melyet a lakók később meg is vásároltak. A rendháznak, amit a Jánoshidaiak kastélynak neveztek, a kisebb javítások ellenére egyre inkább romlott az állapota. A rendszerváltáskor a premontreiek nem igényelték vissza az épületet, 2001-ben állami tulajdonból önkormányzati tulajdonba került a kastély.

Az utóbbi 10–15 évben funkció híján egyre romlott az állapota az épületnek: az emelet mennyezete több helyen beszakadt a tetőszerkezet hibája miatt a csapadék sok helyen befolyt, az ablakokat betörték, a vakolat lehullott, egyszóval félő volt, hogy visszafordíthatatlan károk keletkeznek ezen az emblematikus épületen.

Az önkormányzat szinte évente nyújtott be pályázatot az állam felé a felújítás érdekében, míg végül 2017-ben nyert a pályázat. A beruházás megkezdése előtt a Műemléki Felügyelőség átvizsgálta az épületet, meghatározta milyen munkákat, hogyan lehet elvégezni. Kiderült, hogy a teljes födémszerkezetet le kell cserélni, és ki kellett cserélni az összes ablakot. Újra kellett vakolni az épületet, s az eredeti díszítéseket felújítani. A fal kutatása során szinte mindenütt megtalálták az eredeti szekkókat a belső falakon. Mivel ezek teljes felújítása nagyon sok pénzbe kerülne, a konzerválás után, csak egy-egy részletet lehet látni, a többi lefestésre került, de ha lesz rá igény és pénz, restaurálásra kerülhetnek.

A felújított épület funkcióját a falusi turizmus szolgálatába kell állítani, valamint rendezvények, konferenciák tartására lehet használni.

A 350 millió forintos költséggel elkészült épület 2021. augusztus 27-én ünnepélyes keretek között került átadásra.

Az átadó ünnepségen a falu lakossága mellett megjelentek a jász települések polgármesterei. Az átadók-átvevők között jelen volt és beszédet mondott dr. Vitályos Eszter, az európai uniós fejlesztéspolitikáért felelős államtitkár, Pócs János országgyűlési képviselő, Borbás Zoltán, a megyei közgyűlés alelnöke és Fazakas Zoltán Márton csornai premontrei apát, aki megemlékezett arról, hogy a felújítás nemcsak egy épített örökség megmentését szolgálta, hanem a kilencszáz éves kulturális, szellemi, hitbeli örökséget is, amelyet a premontreiek hoztak létre az országban és Jánoshidán.

Eszes Béla polgármester beszédében köszönetet mondott mindenkinek, aki közreműködött a kastély felújításának megoldásában. Egyúttal jelezte azt is, hogy még sok feladat van a környezet teljes rendbetételére, pl. kerítés, parkosítás, a „volt kiszolgáló" épület felújítása során, amihez további segítségért pályázni fognak. Sisa Béla, a megyei kormányhivatal műemlékvédelmi szakfelügyelője méltatta a rendház felújítását.

A rendház átadás rendezvényét kultúrműsor követte, az ünnepélyes szalag átvágás után Fazakas apát úr felszentelte a felújított rendházat. A megnyitás után a megjelentek körbe járhatták a termeket, amelyekben különféle kiállításokat nézhettek meg.

Zámbori János emeritus jászkapitány

VERSELŐ JÁSZOK ÉS KUNOK

Pletyka

Megy a pletyka vándorútra,
Dunyha alól ki a kútra.
Kútról meg a pékhez viszik,
Hamis zenét mind elhiszik.

Mári suttog éji mesét,
Zsuzska továbbítja felét,
Ifjú és vén egy se bánja,
Elégedett mindnek szája.

Súgja Julis, Terka, Eszti,
A szomszédot mind kikezdi,
Kató tudja, Rozi hallja,
Tele van a fészekalja.

Képmutató, álszent, hazug,
Drágakőként ragyog szavuk,
Zsibvásárban kalács, mézes,
Vásott fülű, „jajra" éhes.

A kisbíró kidobolja,
Összes titkot bitorolja,
Elöljáró mérget vehet,
Egyedül csak Gyurka nevet!

Szen'mártonban ez a nóta,
Színlelt dallam évek óta,
Hogyha hallod, azt is bánod,
Eljártunk már minden táncot!

Tóth Marianna

„Mindenek szerelme” a jászberényi színpadon

Különös élményben volt része mindazoknak, akik augusztus 12-én este részt vettek Jászberényben a Székely Mihály Szabadtéri Színpadon megrendezett zenés-táncos műsoron. Az már sokak előtt ismert, hogy az autentikus tánchagyományokat ápoló Jászság Népi Együttes időről időre a táncművészet más műfajában is kipróbálja magát. 2003-ban óriási sikert aratott a *Kor falára* című koreográfiájuk, amely mintegy előfutára volt a későbbi kortárs-alkotásoknak.

Ez alkalommal a Jászság Népi Együttes Pál István Szalonna Bandájával, valamint Ferenczi György és az 1-ső Pesti Rackák Zenekarral közösen alkotott egy zenés-táncos műsort, amely minden tekintetben formabontó volt. Az alapötletet és a műsor címét Babits Mihály: *Mindenek szerelme* című verse adta, amelyet Ferenczi György – szokásához híven – bravúrosan dolgozott fel. Pál István Szalonna és Bandája az autentikus népzenét kitűnő érzékkel szőtte bele a Ferenczi-féle muzsikába, amelyre Szűcs Gábor és kollégái (Balogh János, Dudás Dániel, Dudásné Mosóczi Lívia, Fundák Kristók, Fundák-Kaszai Lili, Vajai Franciska) igazán frenetikus erejű táncot koreografáltak.

A 70 perces műsor az emberi kapcsolatokat jelenítette meg a muzsika és a tánc nyelvén. A szerelem bódító, mámorító érzése, a fájdalmas kijózanodás, a szakítások, a boldogság keresése, az útkeresés tanácstalansága, a remény, a csalódás és megannyi emberi érzés hullámzott végig a produkción, s egybeolvadt az autentikus magyar népzene, a blues és a rock and roll léleksimogató és vérpezsdítő muzsikájával, táncával.

Jól tudjuk, hogy a Jászság Népi Együttes tagjai kitűnő technikai alapokkal rendelkező táncosok, de a táncművészet más műfajában (blues, rock and roll stb.) való ilyen magas szintű jártasságuk mindnyájunknak meglepetés volt. Az elejétől a végéig szinte tomboló, lüktető műsor csak néha szelídült lírai pillanatokká, de aztán ismét átadta magát a vadul száguldó érzések áradatának.

Ez az este új utat és lehetőséget nyitott az ötven éve működő Jászság Népi Együttes művészeti munkájában. Jól tudjuk, hogy az együttes továbbra is az autentikus magyar néptánc képviselője kíván maradni, de olykor valami mást, valami különlegeset kipróbálni, az mindig újabb erőt és lendületet ad a táncosoknak és a koreográfusoknak. A Jászság Népi Együttes ezen az estén egyértelműen bebizonyította sokoldalúságát, s ezzel kivívta a közönség legnagyobb elismerését.

Dr. Bathó Edit néprajzkutató

Pál István Szalonna és Bandája ***Fotó: Gémesi Balázs***

Ferenczi György és az 1-ső Pesti Rackák ***Fotó: Gémesi Balázs***

Részlet a műsorból ***Fotó: Gémesi Balázs***

Az alkotók balról jobbra: Szűcs Gábor, Ferenci György és Pál István Szalonna

Fotó: Gémesi Balázs

Részlet a műsorból *Fotó: Gémesi Balázs*

Részlet a műsorból *Fotó: Gémesi Balázs*

Elismerések a Jász Múzeumnak és a Thorma János Múzeumnak

A Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület fennállásának 30 éves évfordulója alkalmából 2021. szeptember 16-án ünnepi közgyűlést rendezett a Magyar Nemzeti Múzeum dísztermében. Ez alkalommal adták át a Társaság által alapított Pulszky Ferenc, Pulszky Károly és Éri István díjakat is, amelyeket olyan muzeológusok, restaurátorok vagy közművelődési szakemberek kaphatják, akik kiemelkedő szakmai életútjukkal jelentős mértékben hozzájárultak a magyar múzeum fejlődéséhez, a múzeumokban őrzött tudás széleskörű társadalmi népszerűsítéséhez. 2021-ben a Pulszky Ferenc-díjat Hortiné dr. Bathó Edit múzeumigazgató érdemelte ki több évtizedes eredményes munkásságának elismeréseként. A díjat dr. Bereczky Ibolya, a Pulszky Társaság elnök asszonya adta át.

*

A Pulszky Társaság Kismúzeumi Tagozata 2021. október 7-én a Paksi Városi Múzeumban tartotta hagyományos őszi szakmai napját, amelyen átadásra került a Poroszlai Ildikó-emlékplakett is.

Százhalombatta Önkormányzata és a Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület Kismúzeumi Tagozata 2006-ban díjat alapított a váratlanul eltávozott tagozati elnökük, a Matrica Múzeum egykori igazgatója, Poroszlai Ildikó emlékére.

A díjat minden évben az a kismúzeum kaphatja meg, amely évek óta kiemelkedő muzeológiai tevékenységet végez.

A díj átadására minden évben a Kismúzeumi Tagozat őszi szakmai napján kerül sor.

Sajnos a pandémia miatt 2020-ban nem tudták átadni a díjat, így ebben az évben Pakson pótolták az elmaradást. A tagozat elnöksége a 2020-ban a kiskunhalasi Thorma János Múzeumnak, 2021-ben pedig a jászberényi Jász Múzeumnak ítélte oda a Poroszlai Ildikó emlékplakettet kiemelkedő munkájuk elismeréseként.

Kettős jubileumot ünnepelt a Jászok Egyesülete

Őszi napsütés köszöntötte 2021. szeptember 11-én az elszármazott és otthon élő jászokat összekötő szervezet alapításának századik és újjáalakulásának harmincadik évfordulóját ünneplőket a budai Várban, a Hadtörténeti Intézet és Múzeum díszudvarán.

Az emlékező esemény katonai tisztelgéssel, a jász huszár hagyományokat őrző jászfényszarui Huszárbandérium tisztelgő sorfala előtt kezdődött. A Jászkun hősök emlékművénél koszorút helyezett el dr. Dobos László, a jubiláló egyesület elnöke, Dobos Menyhért, a Duna Médiaszolgáltató Nonprofit Zrt. vezérigazgatója, az egyesület tagja; Borbás Zoltán, a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Közgyűlés alelnöke; Dávid Sándor és Csikós Miklós emeritus jászkapitányok a Jászkun Kapitányok Tanácsa képviseletében; Eszes Béla polgármester Jánoshida képviseletében, valamint Szüle Katalin, az egyesület Jászságért-díjas tagja Jászkisér képviseletében.

Az ünnepi találkozó a múzeum aulájában, a Márványteremben, Vágó Pál monumentális festménye alatt folytatódott. A vendégeket Cserháti Ágnes, a közmédia nívódíjas műsorvezetője, a rendezvény háziasszonya köszöntötte.

Dr. Dobos László elnök számadásában felidézte: Miközben a Trianon csapásai alatt megrogyott ország igyekezett talpra állni, a Budapesten élő jászok 1921-ben, dr. Czettler Jenő vezetésével elhatározták, hogy létrehoznak egy olyan szervezetet, amely gyámolítja a fővárosba került jászsági fiatalokat, őket megtartja jásznak és óvja a politikai szélsőségektől. Budapesten havi összejöveteleket tartottak, a Jászságban pedig Jász bálok voltak. Azonban 1946-ban a feloszlatás lett a sorsa ennek a szervezetnek is, mint annyi sok más civil szerveződésnek. Az 1921–46 közötti időszakot dr. Suba Györgyné dolgozta fel könyvében.

Az egyesület 1991-ben újjáalakult, azzal a céllal, hogy ismét összekapcsolja az elszármazottakat és az otthon élőket. Az egyesület kiadványokat jelentet meg, rendezvényeket tart, társrendezője a Jász Világtalálkozóknak. Az elmúlt harminc évünket egy másik kötet foglalja össze, címe pedig a jelmondatunk: *„Adósai vagyunk szülőföldünknek."* Utalt arra, hogy a felnevelő szülőföld ereje hoz bennünket ebbe a szervezetbe, erre a rendezvényre is. *„Szervezetünk értékrendje szilárd, nemzeti elkötelezettsége megkérdőjelezhetetlen. Ugyanakkor a szirénhangok ellenére is távolságot tartunk a politikától. Ha nem zárnánk ki a pártpolitikát az egyesületből, saját kezünkkel vernénk szét a szövetségünket"* – fogalmazott. Köszönetet mondott a tagságnak és a támogatóknak, külön is Csányi Sándornak. Az eltávozott alapítókra, egykori tagtársakra, barátokra néma főhajtással emlékeztünk.

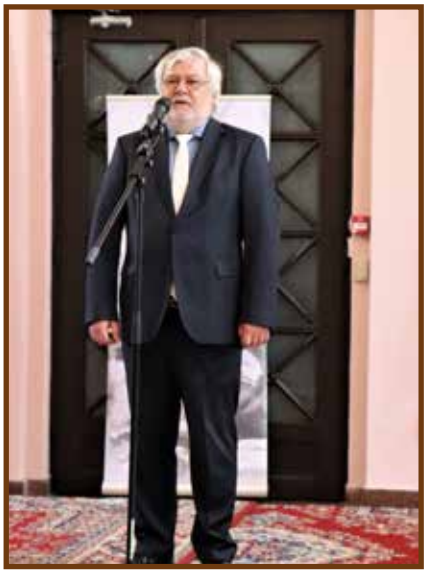

Dr. Rédei István
Fotó: Bognár Mária

A jövőről szólva dr. Dobos László elmondta, ha a járványhelyzet engedi,

Dr. Dobos László
Fotó: Bognár Mária

folytatjuk budapesti és vidéki rendezvényeinket, gazdagítjuk közösségi oldalainkat, és készülünk a jövő évi Jász Világtalálkozóra, melyet Jánoshidával közösen rendez az egyesület.

„A szülőföld erőt ad nekünk, és talán mi is adunk valami erőt a szülőföldnek. Vállaljunk továbbra is erőnk szerint részt a jász hagyományok fenntartásában, továbbadásában és megélésében. És sose feledjük azt el, és adjuk tovább gyerekeinknek, unokáinknak, hogy mi azoknak a jászoknak a leszármazottai vagyunk, akik a saját szabadságukat a maguk erejéből váltották meg"– zárta gondolatait.

Horváth Bálint és Juhász Orsolya Anna ***Fotó: Bognár Mária***

A szülőföld köszöntését dr. Rédei István, a CO-OP Star Zrt. elnök-vezérigazgatója, a Jászsági Menedzserklub elnöke hozta el az ünnepségre. Üzenete három gondolatkörre épült.
Elsőként tiszteletét fejezte ki azoknak, akik száz, illetve harminc évvel ezelőtt azt gondolták, a jász értékeket meg kell őrizni, tovább kell vinni, tenni kell azért, hogy azok fennmaradhassanak. Hangsúlyozta, nagyon sokat jelent a Jászság számára is az egyesület működése. Ezután köszönet mondott az egyesület jelenlegi vezetőinek, tagjainak. Végül a jász értékek megőrzését és továbbvitelét, az összetartozás fontosságát emelte ki, és azt kívánta, hogy még nagyon sokszor ünnepelhessünk együtt jó egészségben.

A díszünnepségen adta át dr. Dobos László az egyesület díszokleveleit azoknak, akik az elmúlt öt évben a legtöbbet tették a Jászságban élők és az onnan elszármazottak kapcsolatának erősítése érdekében. A világjárvány miatt tavaly és az idén is elmaradt a Jász Világtalálkozó, ezért az egyesület elnöke itt adta át a Jászságért Díjakat is. A 2020. évi Jászságért Díjat és a vele járó egymillió forintot a „Jászságért" Alapítvány kuratóriuma megosztva dr. Körei-Nagy József jogásznak, gépészmérnöknek és feleségének, dr. Körei-Nagy Katalin ügyvédnek ítélte oda, a Jászberény város határain túlmutató, áldozatkész, cselekvő hagyományőrző tevékenységük elismeréseként.
A 2021-es díjazott a jászszentandrási Dávid Sándor fafaragó népi iparművész, aki a jászsági hagyományok megőrzéséért végzett sokoldalú, példaértékű tevékenysége, életműve elismeréseként vehette át a díjat.
A rendezvényt állófogadás zárta. Az asztali áldást Kladiva Imre címzetes apát, plébániai kormányzó mondta. A jászsági ízeket a jászberényi Kukta Kft., Bobák József hozta el, a borokat a csobánci Bakos pincészet kínálta. A zenét az alattyáni ifj. Horváth Sándor prímás és zenekara szolgáltatta. Az ünnepségen közreműködött Horváth Bálint zeneszerző, tanár és Juhász Orsolya Anna, a Magyar Rádió Énekkarának tagja.

Bognár Mária újságíró

Kladiva Imre, Dobos László és ifj. Horváth Sándor és Zenekra

Fotó: Bognár Mária

A Jászság képviselői az ünnepségen ***Fotó: Bognár Mária***

Az isaszegi Szent Márton Lovasklub huszárjai ***Fotó: Bognár Mária***

Jászságért-díjasok 2020–2021

Jánoshida Községi Önkormányzata és a Jászok Egyesülete a Covid járvány szigorításai miatt sem 2020-ban sem pedig 2021-ben nem tudta megrendezni Jánoshidán a XXVI. Jász Világtalálkozót, így a Jászságért-díjak átadására sem kerülhetett sor. A Jászságért Alapítvány már nem akart a következő esztendeig várni, ezért a Jászok Egyesülete Hadtörténeti Múzeumban tartott 100– 30 éves jubileumi ünnepségén végre sor kerülhetett a kiérdemelt díjak átadására is.

dr. Körei Nagy Katalin. dr. Körei Nagy József és dr. Dobos László
Fotó: Bognár Mária

2020-ban „A Jászságért" Alapítvány kuratóriuma 1/2020. sz. döntésével a huszonkilencedik alkalommal átadandó Jászságért Díjat, s a vele járó 1.000.000 forint elismerést megosztva **dr. Körei-Nagy József jogász, gépészmérnök** és neje, **dr. Körei-Nagy Katalin ügyvéd** részére ítélte oda, a jászsági hagyományok megőrzéséért végzett sokoldalú, példaértékű tevékenységük elismeréseként.

Dr. Körei-Nagy József Szolnokon született, 1967. július 20-án. Tősgyökeres jászladányi családból származik. Általános iskolai tanulmányait Jászladányon folytatta, középiskolai érettségit Szolnokon szerzett. A Gödöllői Agrártudományi Egyetemen gépészmérnöki, a Miskolci Egyetemen jogászi diplomát kapott. A Rendőrtiszti Főiskolán további szakirányú végzettséget szerzett. 1992 és 2018 között a Jász-Nagykun-Szolnok megyei Rendőr-főkapitányság állományában felelős beosztásokban, rendőrezredesi rangig jutva szolgált. A Jászberény Város Rendészeti Díj birtokosa.

Felesége, dr. Körei-Nagy Katalin (sz. Kerekes Katalin) Szolnokon született. Általános iskolába Rákóczifalván járt, középiskolai érettségit Szolnokon tett. A Szegedi József Attila Tudományegyetemen 1989-ben jogászként végzett. Később biztosítási szakjogász
másoddiplomát szerzett. Kezdetben főügyészségi ügyészi munkakört látott el. 2004 és 2019 között Nagykátán polgári ügyszakos bíróként dolgozott. Jelenleg egyéni ügyvéd, önálló ügyvédi irodája van Jászberényben.

Gyermekük, Körei-Nagy Kristóf, a Soproni Egyetem erdőmérnök szakos
hallgatója.

2004-ben Zagyvarékasról költöztek Jászberénybe, s örömmel kapcsolódtak be a jászsági kulturális szervezetek munkájába. Mindketten tagjai a Jászok Egyesületének és a Jászalsószentgyörgyi Helytörténeti és Hagyományőrző Egyesületnek. A Jászsági Hagyományőrző Egylet révén közösségi rendezvények, viselet-bemutatók, színdarabok állandó közreműködői. Évekig énekeltek a jászberényi Nagyboldogasszony Főtemplom Énekkarában, Körei-Nagy dr. jelenleg is énekel a Lehel Vezér Gimnázium Férfikarában. Dr. Körei-Nagy Katalin rendszeresen publikál több helyi lapban.

Kristóf fiuk méltó örököse a családi értékrendnek, folytatója a jász hagyományok aktív megélésének, bemutatásának.

Dr. Körei-Nagy József és dr. Körei-Nagy Katalin cselekvő, áldozatkész hagyományőrzése példaértékű, s túlmutat Jászberény város határain. Életútjuk, a Jászság érdekében végzett önzetlen közösségi szolgálatuk méltóvá teszi személyüket a megosztott Jászságért Díj elnyerésére.

2021-ben a Jászságért Alapítvány kuratóriuma 1/2021. sz. döntésével a harmincadik alkalommal átadandó Jászságért Díjat, s a vele járó 1.000.000 forint elismerést *Dávid Sándor fafaragó népi iparművész* (Jászszentandrás) részére ítélte oda, a jászsági hagyományok megőrzéséért végzett sokoldalú, példaértékű tevékenysége, életműve elismeréseként.

Dávid Sándor 1942. június 30-án született Jászszentandráson. Családjával ma is ott él. Pályafutását asztalosként kezdte, majd faipari technikusi képesítést, később a budapesti Kandó Kálmán Műszaki Főiskolán műszaki oktatói oklevelet szerzett. Tudásszomja révén elsajátította a kádár szakma fortélyait és megismerkedett a népi tárgykultúra világával. Művészi tökélyre fejlesztve fafaragó tudását, 1988-ban elnyerte a népi iparművész címet. Két évtizedig szaktanárként is átadta tudását az ifjú nemzedéknek.

Dávid Sándor jászkapitány
Fotó: Bognár Mária

Köztéri alkotásai mellett készített népi kisbútorokat, tárgyakat, redemptiós emlékműveket. Emlékhelyeket díszítő oszlopai, kopjafái állnak – többek között – Szolnokon, Jászberényben, Jászágón, Lengyelországban, a Délvidéken. Székelykapuja Jászalsószentgyörgy büszkesége. Műveinek jó részét önzetlen felajánlásként készítette el.

Szülőfalujában lévő alkotásai közül kiemelkedik a római katolikus templom nevezetes Aba-Novák freskói előtt szolgáló szembemiséző oltár. Hat évtizedes szakmai pályafutása során munkatársa lehetett Makovecz Imre Kossuth-díjas építésznek, Kő Pál Kossuth-díjas szobrászművésznek.

Alkotásai évtizedek óta szerepelnek helyi és országos (Iparművészeti Múzeum) valamint külföldi kiállításokon (Conselve, Olaszország). Közéleti feladatvállalásai között jelentős jászszentandrási önkormányzati képviselői tevékenysége, valamint a helyi Jász-Szó havilap negyedszázadig viselt főszerkesztői posztja. 2007-ben szülőfaluja jászkapitánynak választotta. E tisztségben a mai napig fáradhatatlan.

Tagja a Jászok Egyesületének.

Felesége, a pedagógus Busa Erzsébet, és három felnőtt gyermeke, hat unokája nyújtottak biztos családi hátteret alkotóművészete kiteljesedésének.

Munkásságát miniszteri elismerésekkel, Jászszentandrás Községért kitüntetéssel (2009), Jász-Nagykun-Szolnok megye Művészeti Díjával (2011) ismerték el.

Dávid Sándor népi iparművész cselekvő, áldozatkész munkássága példaértékű, s messze földre vitte a Jászság hírnevét. Alkotói életútja, a Jászság érdekében végzett közösségi szolgálata méltóvá teszi személyét a Jászságért Díj elnyerés

Gratulálunk a kitüntetetteknek!
A Redemptio szerkesztősége

KÖNYVAJÁNLÓ

S. Kovács Ilona: Kunhímzéses párnavégek 17-19. századi nagykunsági szőrhímzések gyűjteménye Karcag, 2020

A kunhímzésről készült legfrissebb kiadvány dr. S. Kovács Ilona Kunhímzéses párnavégek című kötete 2020 végén látott napvilágot, melyet a téma iránt érdeklődők a pandémia miatt csak 2021-ben vehettek kézbe.

Ebben a 160 oldalas, színes, népművészeti albumban, amelyben a szöveg közötti rajzokon, fekete-fehér képeken kívül 71 oldalon látható valamennyi szabadrajzú kunhímzés, ami valamilyen módon dokumentált. Így láthatjuk az eredeti megmaradt hímzéseket, és az elpusztult hímzésekről készült akvarelleket, archív fényképeket. A képanyagban kiemelt helyen szerepelnek a legjellemzőbb motívumok és motívumelemek fotói. A szabadrajzú kunhímzések mellett a nagykunsági (karcagi, kunmadarasi) szálánvarott-keresztszemes hímzéseket is megismerheti az olvasó.

A Nagykunságban a 17. században alakult ki a kunhímzés, s vált a 18. századra a nagykun szobák díszítőjévé a növényi festékkel színezett, gyapjúfonállal készült párnavéghímzés. Ezt a hímzésfajtát a magyar népi hímzések táji jellege szerint a legrégebbinek tekinthetjük.

Dr. S Kovács Ilona etnográfus, aki maga is a nagykunsági Karcag szülötte elkötelezett kutatója a tájegységnek, ezt bizonyítja a Kunkapuk c. 2019-ben megjelent hiánypótló néprajzi kötete, s a most megjelent Kunhímzéses párnavégek: 17–19. századi nagykunsági szőrhímzések gyűjteménye című kötete is. Egyedi feldolgozásmódú, a mintegy 50 eredeti darabról készült leírást tartalmazó, sok illusztrációval, fotóval ellátott, igényes kivitelű, puha kötésű kiadvány.

S. Kovács Ilona könyvének borítója

A szerző témáját hat fejezetben tárgyalja.

Az első részben a kunhímzés felfedezéséről, a kutatás forrásairól olvashatunk. Kulturális szellemi örökségünk emlékei magángyűjteményekben, múzeumokban: Néprajzi Múzeum, karcagi Nagykun Múzeum. Ez utóbbiban már 1906-ban hoztak létre egy 20 darabból álló gyűjteményt. Györffy István néprajzkutató, egyetemi tanár révén ez a gyűjtemény felkerült a Néprajzi Múzeumba, ahol rajzokat és fényképeket készítettek róla. A legkorábbi kunhímzéses párnavég az 1721-es évszámot jelöli. Ez a kollekció visszakerült Karcagra, de az 1944-es bombázás során elpusztult. Közben a karcagi asszonyok Györffy István etnográfus felhívására felfedezték újra a kunhímzéses párnavég hímzést.

A második rész A kunhímzés kutatása fejezetcímet kapta. Györffy István gyűjtőmunkájának fontosságát hangsúlyozza 1906–1909 között, majd pedig 1932-ben a Muskátli kézimunka újságban megjelent írását jelöli a kunhímzés megismertetésének úttörőjeként. 16 pontban foglalta össze a hímzőstílus jellegzetességeit. Hatására a nagykunsági településeken (Karcag, Kunmadaras, Kunhegyes) megindult mozgalom a hímzőkörök szervezésére, tanfolyamokat szerveztek a stílus elsajátítására.

A harmadik fejezet a kunhímzés kialakulásáról értekezik történelmi-társadalmi-kulturális hátterét adva a kialakulási folyamatnak.

A negyedik rész az úri hímzés és a kunhímzés párhuzamaira hívja fel a figyelmet, valamint a kunhímzésnek a vásárhelyi hímzéstől való eltérő jellegzetességére mutat rá. Az úrihímzéshez drága alapanyagot (gyolcs, selyem) és drága hímzőfonalat (arany, ezüst) használtak. A népi hímzés átvette sok esetben az úrihímzés motívumait (gránátalma, szegfű, indák), s a maga olcsóbb alapanyagain és szőrhímzéssel készítette. – A szerző a vásárhelyi hímzés kialakulását későbbinek véli, talán házassági kapcsolatok révén kunsági közvetítéssel eljuttatottnak. A díszítés hármas tagoltsága a kunhímzéshez hasonlóan jellemző rá, mintáiban, a színek használatában is van hasonlóság, de a minta szinte a teljes felületet befedi, zsúfoltság jellemzi azt. Termékenyítőleg hatott mindkét tájegység hímzőstílusára az úrihímzés. A szerző a szövegközötti illusztráció mellett a képanyagban is dokumentálja az úrihímzéstől való eredeztetést és a rokonságot a vásárhelyi hímzéssel.

Az ötödik rész: Kunhímzés a 18–19. században fejezetcímet kapta. Itt történelmi képet kapunk, ismerteti a párnavégeket, a készítésüknél használt kender- és lenvászon alapanyagokat, a racka juh gyapjújából készült

hímzőfonalakat és növényi festésüket, valamint a takarékosságot mutató (az anyag felszínét takaró, de a hátoldalon minimális fonalat mutató) öltéstechnika: hamislapos és letűzött hamislapos jellegzetességeit.

A hatodik rész magát a szabadrajzú hímzőstílust tárgyalja: minta, (széles középsáv három v. öt motívummal, két keskeny peremsáv gránátalma, tulipán, nefelejcs motívummal). A kunhímzés fő motívumeleme a rózsa (10–18 karéjosak a nagyobbak), különböző nézetekben (felülnézet, oldalnézet) és a tulipán. Mintaszerkesztés, színezés, motívumok, motívumelemek – ehhez a részhez külön közöl képeket, részletekre szedve a motívumokat (középmotívumok, oldalmotívumok, szegélymotívumok, kunrózsa felülnézetből, félrózsa, bazsarózsa, táncoló tulipán, vegyes virágformák, indavirágok).

Ezt követően gazdag adatolású Hímzésgyűjtemény katalógus következik, mely altípusokra osztja a kunrózsás párnavégeket, s közli a hozzá tartozó számozott fotó számát.

A kötet, melynek megjelenését támogatta: Magyar Művészeti Akadémia, Néprajzi Múzeum, Györffy István Nagykun Múzeum (Karcag), Déri Múzeum (Debrecen), Keresztyén Múzeum (Esztergom) és több magánszemély, a felhasznált irodalom közlésével és angol nyelvű összefoglalóval zárul.

Kiknek és miért készült a kötet?

Részben a Nagykunság népművészete iránt érdeklődő olvasóval szeretné megismertetni ezt az egyedi, régi stílusú hímző-kultúrát, részben pedig a szakemberek, néprajzkutatók, a népművészet területeit feldolgozók számára válik általa elérhetővé a téma adatbázisa.

A kötet etnográfus szerzőjének a Nagykunsági Népművészek Egyesülete elnökeként célja, hogy visszavezesse a népművészet iránt érdeklődőket az eredeti motívumokhoz, a tiszta forráshoz, melyeket a Néprajzi Múzeum őriz. Ezzel szeretné felhívni a figyelmet arra, hogy az eredeti kunhímzés, a régi stílus egészen más, mint a sokszor tévutakon járó 20. századi, melyek az 1950-es években a háziipari szövetkezetek révén terjedtek el.

A téma iránt érdeklődők forgassák örömmel e kötetet, s legyenek tájegységünk népművészetének hírvivői más tájegységek felé!

Vig Márta helytörténeti kutató

Bihari György, a rendhagyóan szép, életes szociográfia-emlékirat, a hűséges ragaszkodás írója

Az apai és anyai ágon egyaránt sváb származású Bihari György megírta harmadik könyvét. Az első az Apáink hagyatéka emlékirat volt 2015-ben, a második a *Horvát Sándor igazsága* kisregény 2019-ben. Ez a harmadik, az *Üllő-parti tanyák* (2021) összetett műfajú: életes szociográfia, de emlékirat is.

Irodalmi berkekben Bihari György neve egyre szebben cseng. Íméljében a csupa szív-lélek ember, Bertha Zoltán József Attila-díjas irodalomtörténész 2019. szeptember 18-án meghatottan köszöni meg a neki elküldött könyvet: *„Hálás szívvel köszönöm meg csodálatos ajándékotokat, a most megérkezett kisregényt, az olyannyira szívünkhöz közel álló magyar világról, a tanyák világáról, s a sok történelmi szenvedéssel, fájdalommal megélt múltról. Ez teszi igazán hitelessé a magyarság ismeretét, az ilyen szellemű és lelkületű és mélységű és missziót teljesítő könyvek – és mindenkinek el kéne olvasni, hogy igaz és hűséges hazaszeretetre nevelődjék! Én máris olvasgatom, és megrendülve ennyi mélységes mély igazságtól és valóságos élménytől!" „De maga a regény olyan mű, amihez most már sokunknak sok erő kellene, hogy méltóképpen ünnepelhessük, dicsérhessük!" „Gyönyörű és méltó a kötet külleme is a tartalmához, a mi népünk sok gyötrelmének kibeszéléséhez és kifejezéséhez!"*

Bihari kisregényéről, eddigi fő művéről Halászi Aladár pedig a Partium 2020 tavaszi számában ír méltató sorokat, amelyek azt jelzik elismerően, hogy egy komoly írót olvasunk, ha kezünkbe vesszük a könyvét. *„Olyan részletekbe menően, a tanyai életet mozzanatokból fölépítve, továbbá egyáltalán a tanyán zajló élet ilyen mélysége, mint e kisregényben, a korábbi irodalmunkban nem tárult föl se Móricz, se Illyés Gyula, se más munkáiban". „Csupa néprajz a maga leírásaival, adataival, de szociográfia is, amely a letűnőben lévő világról egyféle leltárt ad, hogy okuljanak az olvasók az egyszerű emberek tisztességéből, munkaszeretetéből, bölcsességéből. A tanyavilágban élők milliónyian voltak országszerte, így megkérdőjelezhetetlen a történelmi jelentőségük a nemzeti múlt fölidézésekor is".*

Már az Apáink hagyatéka emlékirat történetírója így határozza meg önmagát: *„Egyszerűen egy lokálpatrióta érzelmű, a Nagykunság porát-sarát szerető és tisztelő földhözragadt parasztember gyerekének éreztem és érzem magam."* Tiszta őszinteségét, igazmondását, karakteresen kitartó szorgalmát, a helyi világhoz való ragaszkodását, többször könnyekig ható elérzékenyülő voltát édesanyjától, édesapjától egyaránt örökölte, mint lelki, szellemi, érzelmi hagyatékot. Tudja, hogy ő egész életében tanú volt, és ennek a tanúnak most meg kell szólalnia.

Az Üllő-parti tanyákat olvasgatva tudom, átérzem az író igazságát, mivel én is a tanyavilágban nőttem fel 1942 és 1960 között, a Békés megyei Pusztaszenttornyán.

A mű határbejárással kezdődik: hol kinek volt a tanyája. A Tanyák az Üllő-parton fejezet csaknem a könyv egyharmadát teszi ki. De látjuk, az egyéni, csodálni való gyerekkori emlékezés lépten-nyomon összefonódik a sok-sok örömös gyűjtéssel. Kitűnő, színező, életes forrásokat képeznek itt a különféle idézetek, a missziót teljesítő, igényes, sokkönyvű helytörténész, Elek György megállapításai, a tanyasi leszármazottak megszólalásai: Balogh Ibolya visszaemlékezése, a Kontor Istvánné Tóth Margittal, valamint Bölcskeiné Kálmán Máriával készített riport. Bölcskeiné még képekkel is szolgál.

Szinte költői prózává érik a tanú fogalmazása, amikor összegzi ezt a részt: *„Emlékeimben, mint szétszórt, fehér gyöngyök: sorjázva vagy elgurulva, úgy maradtak meg. Nehéz és gyötrelmes sorsokat takartak, de könnyített ezen a lélek szabadsága és az embernek a küzdelem árán való fennmaradása."*

A második rész, a *Benépesül a fürdő* környéke érdekes meglepetése az Emlékezet által megszerkesztett települési központ térképe.

A harmadik rész címe: *Élet a településen és a fürdőben.* Itt az igazi csemege a kisdiák Magyar Julianna két iskolai dolgozata, élménybeszámolója. Ezek fényképeit is mellékeli a könyv. A szebbik az Egy kedves napom a berekben. Ezeket az írásokat Galaczi Antalné Pádár Évától kapta a múlt után kutató író. Ugyanebben a részben hangulatos képek is vannak a fürdőről, amelyek dr. Temesváry Tamásné Kocsis Mária gyűjtéséből származnak.

A következő rész az Élet a fürdőn kívül, a falusodó településen. Itt Bihari György a bereki ember értékeinek megvilágítására segítségül hívja pályakezdő kora egykori munkatársát, dr. Nagy Jenőt, akinek a Széljárta mezők (2009) című önéletrajzi regényében egyébként ő is szerepel. Ez a regény negyven év szigorúan szép életes dokumentációja, igazságot szolgáltat, miként Bihari György e munkája is, az egyszerű, de nagyszerű embereknek, és ezért idézi is, hiszen maga is osztja a kolléga véleményét. *„Igazából szerették a földet, előttük a föld a legnagyobb érték volt. A legrosszabbra sem mondták, hogy csak azért van ott, hogy ne legyen lyuk a föld hátán. (...) Náluk az adott szó szent volt, a pontosság, a tiszteség, a tisztelet a zsigereikben volt".*

Az ötödik rész: *Emlékek nyomán: a település társadalmi életének alakulása a kezdetektől fogva.* Telitalálat az unoka, dr. Vida József megszólaltatása, aki olvasmányosan emlékezik az őt felnevelő nagyapáról, Kádár István tanítóról. Majd Tóth Péterné Sebestyén Judit elbeszélése alapján elevenedik meg a bereki „ikonikus pedagóguscsalád", kezdve a történetet idősebb Sebestyén Lászlóval. Az író szeretettel emlékezik „a jóságos" Molnár Gyulánéról és *„a tanárok tanáráról",* Kovács Sándorról is.

A hatodik rész címe is igen beszédes: Berekben jó volt fiatalnak lenni! Hiszen itt az író, a tanú személyesen akar megszólalni, a fiatal kora kapcsán, a fürdőről, a moziról, a fociról, amikor ő is mezőnyjátékos volt, és a temetőről.

A hetedik rész – Emberek, esetek, sorsok a felnőtté váló falu életéből – viszonylag szintén terjedelmes. Először Moncz Lászlóné Mándoki Eszter meséli el a családja történetét. Az ő nagyapja volt az a Mándoki Imre, aki rövidesen azután, hogy a víz 1928. január 24-én feltört, áprilisban már a saját földjén, a saját homokgödrében, a saját pénzén ideiglenes fürdőt építtetett és üzemeltetett. Bihari György igazságot szolgáltat Mándoki Imrének, mert, mint mondja: *„Szűkmarkúan méri a történetírás az ő munkásságát." „(...) a földből feltörő >arany< azonban gondolkodásra és cselekvésre késztette az okosabb helybéli parasztembereket. Hogy miképpen lehetne ezt az emberek javára fordítani? / Meseszerűnek tűnik ez a gondolat. Talán az is volt, de mégis volt egy ember, aki a saját eszével, energiájával, pénzével egy varázslatos elképzelést valósított meg. Ő volt az EMBER, akit MÁNDOKI IMRÉNEK hívtak."*

Különösen fontosnak tartja a tanú, hogy szóljon a református templomot és iskolát építő Bihari István karcagi református lelkészről, illetve az ő munkáját befejező Molnár Gyula lelkészről, továbbá a katolikus templomot építő Orosz Pál karcagi plébánosról.

A bereki emlékezők közül az emlékek árjára Varga B. Kálmán teszi fel a koronát. Kreatív ember. Ő az, aki *„a saját erejéből, a megszállottság megörökítésével egy nagyon szép művészi – bár ő ez ellen tiltakozik – pályát futott be".* Egy személyben keramikus, festő, kőfaragó szobrász, restaurátor, egyszóval autodidakta polihisztor.

Bihari György példákat hoz a kitartó szorgalomról, de az önpusztító munkamániáról is. Találóan fogalmazza meg filozofikus tapasztalatát: *„Nagyon is el lehet mondani, hogy nem az ember sanyargatja az állatot, hanem az állat pusztítja el az embert."*

A záró rész, az Epilógus egyszerre meditál és polemizál, de ezt a jövő érdekében teszi: *„Manapság kettős arcát mutatja a tanyavilág." „Hol tartunk ma?" „Válságos időket élünk?" „Berekfürdő egy ékszerdoboz." „Ha már ezt a kincset itt ejtette el a Jóisten, akkor ezt vigyázni, óvni és félteni kell! Ha az elődök itt tartották a vizet, példát mutattak a tisztességből, lokálpatriotizmusból, akkor az utókor csak arra kaphat felhatalmazást, hogy ezt mindvégig megőrizze."*

Olyan örömmel, lelkesedéssel, hangyaszorgalommal, a méhecske virághűségével gyűjtögetett a bereki Bihari György író, hogy bár nem tervezte, de IX. része is lett a könyvének. Ez a *További dokumentumok, hűséges bereki pillanatok.* Ebben a részben Varga B. Kálmán „dióhéjban" is bemutatja a munkásságát. Az olvasó látni fogja, kár lett volna ezt a részt lehagyni a könyvből.

A címlapon tanyák. A hátlapon régi-régi (18. századi) térkép az Üllő-partról. Színhely, ahol ezek a tanyák megszülettek, majd elpusztultak. Együttvéve, hatásukban megrázó mementót képeznek.

Bihari György irodalmi munkássága is figyelmet érdemel. Ezért már magam is többfelé adtam hírt Bihari Györgyről. Az emlékiratáról a Redemptioban (2019. április), a kisregényéről az Agriában (2019. tél) és a Jászkunságban (2020). De híre ment a megyénkben is. A kitűnő szolnoki újságíró, Szathmáry István képes riportot készített vele: *A megrendítő családtörténet régi adósságot törlesztő híradás a tanyavilágból; Megírta Horvát Sándor igazságát* (Új Néplap, 2020. július 14.). *„A több mint hatvanezer holdas karcagi tanyavilágról eddig, tudtommal, nem született regény." „Műve hiteles tabló a karcagi határ kemény életű, a sorson hol erőt vevő, hol vele szemben minden erőfeszítésük ellenére alulmaradó embereinek életéről."*

Új könyve, az Üllő-parti tanyák is, remélhetően otthonra talál. Elsősorban Berekfürdőn, Karcagon, de bizonyára máshol is.

Mellesleg mondva, Bihari György műveit nemcsak a jóbarátok, az ismerősök, a rokonok olvassák, hanem a néprajzi tanszékek is betették a könyvtárukba Szegeden és Debrecenben.

A legelején kellett volna idéznem az írói szándékot, mégis most teszem, mert úgy gondolom, csak ezzel a hangulattal érdemes hozzányúlnunk ehhez a könyvhöz, továbbá: belépni az Üllő-parti tanyák világába: *„Én úgy képzelem el Berekfürdő történetét, hogy hasonlítom ahhoz a csodálatos mezeivirág-csokorhoz, amelynek alakja, formája valóban az alsó leveleknél kezdődik, amit a markunkban tartunk. Én ebből a csokorból egy nekem tetsző virágszálat tudok kiválasztani, amit én szedtem, és én teszem a csokor halmazához. Mert ezek már olykor a múlt ködéből felvillanó virágsziromemlékek, és lehet, hogy talán mesébe illőek."*

(Bihari György: Üllő-parti tanyák. Magánkiadás. Karcag. 2021. 180 p.)

Rideg István ny. középiskolai tanár

Jászkun kapitányok tanácskozása Jászkiséren

A Jászkun Kapitányok Tanácsa szeptember 4-i őszi tanácskozásának ebben az évben Jászkisér adott helyet. Nemes József regnáló jászkapitány meghívására a jász-, nagykun- és kiskunkapitányok, - kapitánynék népes tábora érkezett ezen a napon Kisér városába, a Dongó Vendégházba.

A vendégeket Nemes József jászkapitány és Lukácsi György polgármester köszöntötte, majd megemlékeztek Gubicz András és Horváth György elhunyt kapitánytársaikról.

A Jászkun Kapitányok Tanácsa 2013-ban alapította meg a Jászkunság Hagyományőrzéséért díjat, amelyet minden évben a Jászkun Redemptio ünnepén, május 6-án adnak át a három kerületből egy-egy olyan személynek, aki különösen sokat dolgozik a jász és a kun hagyományőrzésért. A pandémia miatt sem 2020-ban, sem pedig 2021-ben nem lehetett méltó módon megünnepelni a jászok, kunok önmegváltását, ezért a kapitányok elhatározták, hogy Jászkiséren kerül majd sor a 2020-as és 2021-es kitüntetések átadására. Ennek köszönhetően a kapitányi tanácskozás még ünnepélyesebb hangulatot kapott.

A jász-, a nagykun- és a kiskunkapitányok 2020-ban Győriné dr. Czeglédi Márta polgármester asszonynak (Jászfényszaru), Víg Márta helytörténeti kutatónak (Kunhegyes), Mészáros Márta múzeumigazgatónak (Kiskunfélegyháza) ítélte oda a hagyományőrző díjat, 2021-ben pedig Molnár Levente hagyományőrző huszárőrnagyot (Jászberény), Bán Andrea néprajzkutatót (Törökszentmiklós) és Szakál Aurél múzeumigazgatót (Kiskunhalas) ismerték el a díjjal.

Az ünnepélyes díjátadást követően Eszes Béla, Jánoshida polgármestere adott tájékoztatást a Jász Világtalálkozó 2022. június 24-25-26-ra tervezett megrendezéséről. Őt Hortiné dr. Bathó Edit követte, aki bemutatta a Jász Múzeumért Alapítvány által megjelentetett Jászkapitányok című, 208 oldala kiadványt, amely hiteles áttekintést nyújt a hagyományőrző jászkapitányok 23 éves működéséről.

Ezután Nemes József jászkapitány, Nagy András nagykunkapitány és Varga Ferenc kiskunkapitány szólt a 2022-es esztendő feladatairól, majd újabb ünnepélyes pillanat következett. A kapitányok tanácsának grémiuma köszöntötte Nemes József jászkapitányt és Barta László nagykunkapitányt 70 éves születésnapja alkalmából. A rendezvényt ünnepi ebéd zárta.

A program megrendezését támogatta a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Közgyűlés, Jászkisér Városi Önkormányzat és a Jász Múzeum. Ezúton is köszönjük szíves támogatásukat!

Iris

A 70 éves Nemes József köszöntése

A 70 éves Barta László

A regnáló kapitányok és szakmai segítőik

Az ünnepség résztvevői

A Jászkunság hagyományőrzéséért díjasok 2020–2021-ben

Győriné dr. Czeglédi Márta polgármester (Jászfényszaru)

Czeglédi Béla és Basa Mária gyermekeként született 1955. március 18-án. Ősei redemptus jászok voltak.

Győriné dr. Czeglédi Márta polgármester asszony (Jászfényszaru)
Fotó: Balogh Ferenc

A jászberényi Lehel Vezér Gimnáziumban érettségizett, a tanulmányait munka mellett Szegeden a József Attila Tudományegyetemen folytatta, 1982-ben szerzett jogi diplomát.
1975 és 1981 között humánpolitikai területen, a Kalapgyár Jászfényszarui Gyáregységében, majd 1982-től Jászfényszaru Nagyközségi Közös Tanács VB. titkáraként dolgozott.
Győriné dr. Czeglédi Mártát első alkalommal 1990-ben választotta meg Jászfényszaru lakossága a település polgármesterévé, s immáron a nyolcadik ciklusban tölti be ezt a tisztséget.

1991-ben a Jászsági Önkormányzatok Szövetsége elnökévé választották, amely tisztséget magas színvonalon, a 18 jász település bizalmából 15 éven keresztül látta el.

1995 óta a jász öntudat és összetartás erősítésében jelentős szerepet vállalt azáltal, hogy minden évben, más és más jászsági településen kerül megrendezésre a jászok világtalálkozója, amely rendezvény az elszármazott és a Jászságban élő jászok legnagyobb, identitást erősítő és hagyományőrző seregszemléje.

A Jász Múzeummal való közös hagyományőrző munka egyik legszebb eredménye az 1998-ban, Jászfényszaruban megrendezett IV. Jász Világtalálkozón az első legújabb kori jászkapitány megválasztása volt, amelynek előkészítésében és kivitelezésben Győriné dr. Czeglédi Márta aktív szerepet vállalt. A régi hagyomány protokolláris visszaállítása követendő példaként szolgált a nagy- és kiskunok számára is.
Győriné dr. Czeglédi Márta rendkívül sokat tett és tesz ma is Jászfényszaru kulturális, művészeti életének fejlesztéséért, valamint a hagyományőrzésért. Teszi ezt személyes példamutatással és az önkormányzat anyagi támogatásával.

Középiskolás korában maga is színjátszó volt, s a Fortuna Együttes tagjaként számos szép színpadi műsornak volt közreműködője.

Bábáskodott a Fényszaruiak Baráti Egyesülete és a Jászfényszaruért Alapítvány létrehozásánál. Támogatta a Szűcs Mihály Huszárbandérium 1996-ban való megalakítását, valamint a tánckultúra megteremtését Jászfényszarun. A szülők támogatásával 1994-ben megalakult az Iglice Gyermek-néptáncegyüttes, majd 1996-ban a FÉBE Borostyán Társastánc Klubja, amelyben ő maga is jelentős szerepet vállalt.
Jászfényszaru Város Önkormányzata, a polgármesterrel az élen partner volt a művészeti oktatás elindításában, vállalva az anyagi és személyi feltételeinek megteremtését. 2000. szeptember 1-jén indult el a képző- és színművészeti majd zene- és táncművészeti tanszak.

A városközpont fejlesztése kapcsán is kereste a régi és modern stílusok harmonikus megvalósítását. A saját elképzelésén túl minden olyan egyéni, közösségi és civil kezdeményt támogat, ami az elődök tevékenységének méltó megőrzését jelenti az utókor számára. A megvalósítás anyagi hátterét a városban működő az ipari beruházások folyamatos bővítésével biztosítja.

Szabad ideje nagy részét is a városnak szenteli, fáradságot nem ismerve dolgozik a helyi, a kistérségi vagy országos rendezvények magas színvonalú megvalósításában.

Munkáját precízen, lelkiismeretesen látja el, szakmai ismerete kiemelkedő. Vezetői stílusa és elvárásai munkatársaitól is magas szakmai felkészültséget kívánnak. Felelősségérzete példamutató. Nagy László idézete híven tükrözi lényét: Műveld a csodát, ne magyarázd! Ő műveli.

Víg Márta helytörténeti kutató (Kunhegyes)

Víg Márta Kunhegyesen született 1956. február 19-én. Általános iskoláját szülővárosában, a középiskolát Kisújszálláson végezte, a Móricz Zsigmond Gimnázium és Szakközépiskola általános

Víg Márta helytörténeti kutató (Kunhegyes)
Fotó: Balogh Ferenc

ügyviteli tagozatán tett érettségi vizsgát 1974-ben. Ezt követően Debrecenben, a Tanítóképző Főiskola Könyvtár szakán tanult, ahol 1977-ben tett államvizsgát. A főiskola befejezése után Tiszabőn volt könyvtáros, majd Kunhegyesen a gyermekkönyv-részlegét vezette. 1985–2015-ig, nyugállományba vonulásáig a helyi szakmunkásképzőben magyar nyelv és irodalom tanár és iskolai könyvtáros volt.

Víg Márta a tanítás mellett rendszeresen szervezett közművelődési alkalmakat, író-olvasó találkozókat, vetélkedőket, könyvbemutatókat, színes kulturális programok valósultak meg általa, s ezzel nagy-

mértékben meghatározta Kunhegyes kulturális életét. Amolyan élő lexikonja Kunhegyesnek, bátran fordulnak hozzá tanácsért, témavezetésért, külső konzulensi munkáért egyetemi szakdolgozatírók is. Példátlan szorgalmának köszönhető, hogy a kunhegyesi honismereti munka megye, sőt bízvást mondhatjuk országszerte híres lett.

Több Országos Néprajzi és nyelvjárási pályázaton vett részt, eddig 16 pályamunkát nyújtott be, amelyből 5 országos első, 4 megyei első, 5 megyei második és 2 megyei harmadik helyezést ért el.

Víg Márta nemcsak a város közművelődését tette színessé, hanem a helytörténetbe is beírta a nevét. Több, a kunokkal kapcsolatos színdarab forgatókönyve jelent meg, és számos helytörténeti kötetet is kiadott.

2002-től szerkeszti a Kunhegyesi helytörténeti füzetek c. sorozatot, amelynek eddig 15 kötete látott napvilágot.

Víg Márta lelkes patronálója az újjászületett nagykun hagyományőrzésnek, és szakterületének ismereteivel támogatja a legújabb kori nagykunkapitányok eredményes működését.

Mészáros Márta múzeumigazgató (Kiskunfélegyháza)

Mészáros Márta néprajzkutató, múzeumigazgató 1993-ban tárlatvezetőként került a kiskunfélegyházi Kiskun Múzeumba.

A tárlatvezetés mellett a gyűjteménykezelés is feladata volt, így fokozatosan megismerte a raktárakban őrzött gyűjteményi anyagot a pincétől a padlásig. Kiemelt feladata volt a múzeumpedagógia, a rendezvények szervezése, a játszóházak, a helyismereti előadások szervezése óvodáskortól az érettségizőkig. Fontosnak tartotta, hogy minden félegyházi gyermek úgy cseperedjen fel, hogy megismerje városa múltját, értékeit, megismerje a múzeum adta lehetőségeket, mind az ismeretszerzésben, mind az értékőrzésben.

2002-től néprajzi és helytörténeti kutatással és a gyűjtemények gondozásával is foglalkozik. A néprajzi tanulmányai befejezése után feladatainak sorában a muzeológusi munka került előtérbe.

2010-ben kinevezték a Kiskun Múzeum igazgatójának. A múzeum egy nagyon komplex intézmény, ezért az idő haladtával a múlt értékeinek megőrzése és kutatása mellett egyre nyitottabbá, sőt kez-

Mészáros Márta múzeumigazgató (Kiskunfélegyháza)
Fotó: Balogh Ferenc

deményezővé, újítóvá, az újítások iránt fogékonnyá kellett válnia.

Szakmai munkája nagyon sokrétű, hiszen a gyűjteményi anyag gondozása, gyarapítása, feldolgozása, kutathatósága, állagának megóvása, kereshetősége és digitalizálása szintén alapfeladata egy múzeumnak, ennek feltételeit és működését azonban neki kell megteremtenie. Ezt a sok értéket, ismeretet, megőrzött tudást közkinccsé is kellett tenni. Ezt a célt szolgálják a kiállítások, a kiadványok, a tárlatvezetések, a városi séták, az előadások, a konferenciák, a múzeumpedagógiai programok, a vetélkedők, a nyári táborok, a Múzeumok éjszakája, a nyáresti koncertek.

Mészáros Márta a muzeológusi munka mellett tudományos kutatásokat végez, rendszeresen publikál, szakmai konferenciák és ismeretterjesztő programok gyakori előadója, tanulmánykötéteket szerkeszt, könyvet lektorál, konferenciát szervez, kuratóriumokban dolgozik és támogatója a jászkun hagyományőrzésnek. Évek óta szakmai segítője a Kiskun Kapitányok Tanácsának.

Szakmai munkáját Kiskunfélegyháza Önkormányzata Petőfi-emlékéremmel, a Jászfényszaruiak Baráti Egyesülete pedig Elismerő oklevéllel jutalmazta.

Molnár Levente hagyományőrző huszárőrnagy (Jászberény)

Molnár Levente 1985-ben született Jászberényben lovas és hagyományőrző családban. Kiskorától kezdve tanult lovagolni a Zagyvamenti Tsz lovasbázisán édesapjától és az öreg csődörösöktől. Gyermekkorát meghatározta a családi tradíció, a lótartás és a sok hagyományőrző rendezvény. 12 évesen cseperedett bele a huszárruhába, s ettől kezdve aktív tagja a Bolla János által 1991-ben alapított Jász Lovas Bandériumnak.

Molnár Levente hagyományőrző huszárőrnagy (Jászberény)
Fotó: Balogh Ferenc

A lovas hagyományőrzés mellett több éven át aktívan táncolt a Jászság Népi Együttes Árendás Gyermek Táncegyüttesében, de a szívéhez legközelebb mégis a lovas hagyományőrzés és a bandérium állt.

1999-ben lovagolta először elejétől végig a Tavaszi hadjáratot, s 20 éve ez a hagyomány töretlen. 2001-ben az akkor alakuló Magyar Köztársaság Nemzeti Lovas Díszegységébe az országban egyedüliként, 16 évesen korkedvezménnyel beválogatták, de tanulmányai miatt ezt a szolgálatot nem tudta vállalni.

18 éves korában viszont már ő vezette a Parlament előtt az akkor bemutatkozó Nemzeti Lovas Díszegység és a Magyar Huszár és Katonai Hagyományőrző Szövetség alakulatai által közösen megtartott díszkarusszelt. 2006-ban tiszti kinevezést, őrnagyi rangot és tiszti egyenruhát kapott.

Feleségével, a szintén lovas ha-

gyományőrző Anikóval 2007-ben ismerkedett meg a Tavaszi hadjáraton, s azóta már két gyermek boldog szülei.

Molnár Levente 2008-ban, 2009-ben és 2010-ben Jászberény kérésére versenyzőként képviselte a várost az akkor induló Nemzeti Vágtán, miközben a Jász Lovas Bandérium a dísz fölvezetést a Hősök terén.

A Jász Lovas Bandérium vezetését a 2011-es tisztújításon vette át édesapjától, Molnár Jánostól, és ugyanebben az évben kapta meg a Tavaszi hadjárat lovassági főseregének vezetését, valamint a lovassági főparancsnoki beosztást is.

2019-ben a Magyar Huszár és Katonai Hagyományőrző Szövetség felterjesztésére a Honvédelmi Minisztérium a Honvédelemért kitüntető címmel ismerte el munkáját.

Molnár Levente jelenleg mérnökként egy budapesti cégnél dolgozik, és a fővárosban él családjával, de továbbra is vezeti a Jász Lovas Bandériumot és képviseli a Jászságot a helyi, a megyei, a jászkunsági és az országos hagyományőrző rendezvényeken.

Bán Andrea néprajzkutató (Törökszentmiklós)

Bán Andrea az elmúlt tíz évben folyamatosan foglalkozik a Nagykunság néprajzával, elsősorban a

Bán Andrea néprajzkutató (Törökszentmiklós) Fotó: Balogh Ferenc

népművészetével. Összefogta a hímző-csoportokat és a Nagykunság jellegzetes díszítőstílusát, a kunhímzést a Szellemi Kulturális Örökség listája tette. Ezzel egyidejűleg a Magyar Értéktárba is bekerült.

Bán Andrea Törökszentmiklóson él, a Debreceni Egyetem Néprajzi Intézetének harmadéves PhD. aspiránsa. Doktori disszertációjának témája: A Nagykunság etnobotanikai ismerete. Munkásságának eddigi vonulatából az látszik, hogy a Nagykunság néprajzának fiatal kutatója igazi utánpótlást jelent a Nagykunság szellemi kulturális örökségének feltárásában.

Kertészmérnöki diplomát szerzett 2007-ben, majd 2011-től a Debreceni Egyetem néprajzszakos hallgatója lett. 2014-ben néprajz alapszakos bölcsészdiplomát, majd 2016-ban okleveles néprajz mesterszakos diplomát szerzett, mellyel egyidejűleg a Kulturális örökség szakértő specializációból is kitűnő államvizsgát tett. Időközben ugyancsak a Debreceni Egyetemen Hon-és Népismeret tanári oklevelet is kapott, majd az egyetem meghívására a Néprajzi Doktori Iskola PhD. képzésében vesz részt, kutatási témája a Nagykunság etnobotanikája. Jelenleg szülővárosában, Törökszentmiklóson dolgozik, a Cserhaj Biztos Kezdet Gyermekház vezetőjeként.

Bán Andrea kutatási területe szerteágazó, de leginkább az agrártársadalom, a kertkultúra változása, az etnobotanika és a népművészeten belül a textilművészet, díszítőelemei, különös tekintettel a hímzésekre, főként a Nagykunság hímzéseire: a kunhímzés, szűcs-és szűrhímzésre.

A fenti témákhoz kapcsolódóan több tanulmánya jelent meg és az idén került kiadásra a Kunhímzés – A nagykunsági díszítőművészet élő hagyománya című könyve, mely alapmű a hímző-köröknek, és jó összefoglalója a díszítőművészet eddig kevéssé ismert ágának.

Bán Andrea elkötelezett kutatója a Nagykunság néprajzának. Tagja az UNESCO török-magyar néprajzkutató csoportjának.

Szakál Aurél múzeumigazgató (Kiskunhalas)

Szakál Aurél Kiskunhalason végezte általános és középiskolai tanulmányait. Családja mindig fontosnak tartotta a magyar kultúrát. A humán kultúra szeretete és tisztelete gyermekkorában a könyvek szeretetére nevelte. Tanítóképzőt végzett, majd Szekszárdon két évet népművelőként dolgozott. Történelmet, néprajzot tanult a szegedi és a debreceni egyetemen.

1991-ben hazajött Kiskunhalasra. Nem az egyéni karriert építette, hanem olyan emberekkel vette magát körül, akik jól ismerték a város múltját és hagyományait.

Családja, leány gyermekei is elhívatottak a közösség, és a múzeumok iránt.

A 25 évvel ezelőtti szürke épületből

Szakál Aurél múzeumigazgató (Kiskunhalas) Fotó: Balogh Ferenc

vezetése alatt megújult és korszerű kiállítótér jött létre a Thorma János Múzeum épületében.

Múzeumbaráti kört működtet, rendszeres kapcsolatot ápol a város és a Kiskunság intézményeivel, civil szervezeteivel. Az elmúlt évtizedekben a programok sorozatát szervezte a Thorma János Múzeumban.

A 18–20. századi Kiskunhalas történetének felkutatásában, megírásában, összegzésében, kiadásában kiemelkedő jelentőségű munkássága. A kiállítások szervezése mellett a kiadványok kiadásában való aktivitását több mint száz kötet szerkesztése jelzi.

Maga is több könyvet írt, számos könyv társszerzője. Kiemelkedő munkái a kiskunhalasi Thorma János Múzeum, Halas város, a halasi járás értékei, múltja és jelene. A Jászkunsággal kapcsolatban szerkesztője volt a Jászkun redemptio emlékkönyvnek (1995) és a Jászkunság 1699-ben Pentz-féle összeírás című könyvnek (2017). Ezen értékek kutatásával, a hagyományok őrzésével kiemelkedő eredményeket alkotott.

Irisz

Nagykunkapitány beiktatása Berekfürdőn

Jeles esemény színhelye volt 2021. szeptember 11-én, szombaton a jeles fürdőhely, a nagykunsági Berekfürdő. Ekkor került sor az új nagykunkapitány beiktatására, Györfi Lajos Mednyánszky-, Szervátiusz- és Magyar Örökség-díjas szobrászművész személyében.

Györfi Lajos Karcagon született, a Kunlapos nevű határrészen 1960-ban. Édesapja, Györfi Sándor csikós volt, így hamar megismerte, megszerette a lovakat, s megtanult lovagolni. Ezt a tudását később kiváló lovasszobrain kamatoztatta. Lóábrázolása csak a legnagyobbakéhoz mérhető. Vegyük mindjárt a pályakezdetet, a kunhegyesi Kun emlékmű vágtató lovasát, vagy a püspökladányi Huszár-emlékművet, a párkányi Szobiecki János-szobrot vagy a berettyóújfalusi Kádár vitézt. A tanyasi fiú a végtelen pusztán lovagolva álmodott ezekről a dolgokról, amelyet azután gyönyörűen megvalósított.

Györfi Lajos évtizedek óta Püspökladányban él és alkot, családja, lengyel felesége, Marisa, gyermekei és unokái szerető körében. Ádám fia is a szobrászatot választotta élethivatásul. Györfi Lajos több második világháborús emlékművet készített. Közülük is kiemelkedik a kisújszállási, amelyet bátyjával, a Kossuth-díjas Györfi Sándor karcagi szobrászművésszel együtt készített. De jelentős a püspökladányi, a tiszadobi és a biharnagybajomi is. Berekfürdőn is több szép szobrot készített. A Deák Ferenc-mellszobrot, a Turul-szobrot, a Mátyás király és Kinizsi Pál szoboregyüttest, a Délibábos ivókutat, valamint a fürdőben a Kócsagok című szoborkompozíciót. Azonkívül egy Körmendi Lajos-domborművet is, amely a nagy író, a valamikori jóbarát berekfürdői sírján található.

Nem véletlen tehát, hogy Berekfürdő elöljárósága őt kérte fel a nagykunkapitányi tisztség betöltésére, amelyet örömmel vállalt. A beiktatási ünnepségen megjelentek Berekfürdő város vezetői és lakosai, a jász-, a kiskun- és nagykunkapitányok feleségeikkel, a megyei közgyűlés elnöke, a térség országgyűlési képviselője, valamint a jászsági, a kiskunsági és nagykunsági kultúra prominens alkotói.

Hubai Imre, a JNSZ Megyei közgyűlés elnöke *Fotó: Fehér János*

A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Közgyűlés elnöke, Hubai Imre ünnepi beszédében kifejtette, hogy a kunkapitányi rang mindig nagy megtiszteltetés volt a történelemben, nem lehetett „csak úgy" elnyerni. De egyúttal nagy felelősség, nagy teher is, hiszen rendelkezni kell az ősöktől örökölt erkölcsi értékekkel, küzdőszellemmel, emberséggel és bölcsességgel. A kunkapitánynak egy egész élet munkájával kell kiérdemelnie a Nagykunság vezetőinek és lakosságának az elismerését, tiszteletét. A most megválasztott Györfi Lajos szobrászművész megérdemli ezt a rangot.

Györfi Lajos nagykunkapitány ünnepélyes beiktatása Berekfürdőn

Fotó: Bartha Júlia

Ezután F. Kovács Sándor országgyűlési képviselő ünnepi beszéde

következett, aki a hagyományok erős és éltető gyökereiről beszélt, amely gyökerek segítenek megkapaszkodni bennünket, s amelyeket

Az új kapitány leteszi az esküt Kecze István, az NHT elnöke előtt

Fotó: Bartha Júlia

a történelem viharai sem tudtak megdönteni. Büszkék lehetünk ezekre a hagyományokra, amelyek bennünket is erősebbé, értékesebbé és nemesebbé tesznek. A kunkapitányoknak az évszázadok során nehéz terhet kellett vállalni, nehéz keresztet kellett viselni, háborúban és békében egyaránt példát kellett mutatni. Ezeknek az elvárásoknak Györfi Lajos is meg fog felelni.

Az ünnepség levezető elnöke Nagy Istvánné, a berekfürdői Dod László Művelődési Ház vezetője ezután ismertette a Jászkunság rövid történetét, s ezen belül is különleges helyzetét. A 13. században betelepedő jászok és kunok kiváltságokat kaptak, amit évszázadokon át megőriztek, illetve az 1745. évi redempció során visszaváltottak. A Nagykun kerület függetlenségének letéteményesei a kunkapitányok voltak, akik pallosjoggal rendelkeztek. Több nagykunkapitányt adott a 18. és 19. században a kisújszállási Illéssy-família. 1876-ban megszűnt a Jászkun Kerület, több megyébe, Pest-Pilis-Solt-Kiskun, majd Pest, Bács-Kiskun, Csongrád és Jász-Nagykun-Szolnok megyékbe tagozódott be. A jászok példája nyomán, 2000-ben a kapitányi tisztséget felújították, az első újkori nagykunkapitány a kisújszállási Horváth György, a lovashagyományok felélesztője volt, aki sajnos, tavaly tragikus közúti baleset áldozata lett.

Ezután Berekfürdő polgármestere, Molnár János ismertette a berekfürdői önkormányzat határozatát, amelyben arról döntött a testület, hogy az elkövetkező három évben Györfi Lajos szobrászművész lássa el a nagykunkapitányi tisztséget, hiszen a jeles művész több szállal is kötődik Berekfürdőhöz, amelynek a fejlődéséhez, a település mai arculatának a kialakításához az ő szobrai is jelentősen hozzájárultak.

Majd Csikos Sándor Jászai-díjas színművész, emeritus nagykunkapitány, a berekfürdői Nagykun Vers- és Prózamondó Verseny megálmodója ismertette és méltatta Györfi Lajos művészi pályáját, alkotótevékenységét és emberi értékeit. Azt a nagyszerű pályafutást, amelynek során már külföldön is megtalálhatóak a szobrai, mint legutóbb a II. János Pál pápa szobra, amely egy lengyel katolikus egyetemre került, s amit a művész Katedrálisnak nevezett. Kiemelte a Berekfürdő érdekében tett tevékenységét, az itt lévő szobrait, amelyekben napról-napra gyönyörködhetnek a lakosok és a fürdő vendégei.

Ezután a nap fénypontja következett. Györfi Lajos nagykunkapitány Kecze István, a Nagykun Hagyományőrző Társulat elnöke, Kisújszállás polgármestere előtt letette a kapitányi esküt, majd átvette a megbízó levelét. A kapitányi medált Györfi Sándor Kossuth-díjas karcagi szobrászművész, regnáló jászkun főkapitány adta át. Meghatható volt látni együtt, egymás kezét fogva a testvérpárt, akikhez foghatós szobrász-fivérek csak a 14. századi Kolozsvári-testvérek, Márton és György, a Szent György-szobor alkotói és a túrkevei származású Finta testvérek voltak. A kapitányi szablyát Nagy András leköszönő nagykunkapitány, a nyakbavalót Varga Ferenc kiskunkapitány, a kulacsot pedig Nemes József jászkapitány adta át.

Nagy András átadja a kardot Györfi Lajosnak *Fotó: Bartha Júlia*

Ezután az új nagykunkapitány, Györfi Lajos szólalt fel, és megköszönte a kunkapitány szép és nemes tisztségét, majd kifejtette, hogy az ő eddigi élete olyan volt, mint egy mese, hiszen mint a népmesékben, ő is a családban a legkisebb fiúként indult el szerencsét próbálni, amelyet a szobrászatban talált meg.

Az ünnepség résztvevői *Fotó: Örsi Julianna*

Életét sok munka és szép siker kísérte, s ebben jelentős szerepe volt Berekfürdőnek, ahol két jóbarátja, Körmendi Lajos író és dr. Hajdu Lajos polgármester felkérték, hogy készítse el a Turul-szobrot, amit aztán több szobor, dombormű is követett a településen, s most ez a megtisztelő kunkapitányi tisztség is, amelyet igyekszik majd legjobb tudása szerint hasznosan, a köz javára betölteni.

Ezután Nagy András leköszönő nagykunkapitány ismertette hároméves tevékenységét, amelyet a Nagykunság kulturális és közéletében végzett, amelyben segítségére voltak Györfi Sándor jászkun főkapitány és a kapitánytársak. Sok rendezvényen vett részt, illetve szervezett, amelyek a kulturális értékeket, a nagykun hagyományokat szolgálták. Így például Kunhegyesen Nagykunkapitányok Parkját hozták létre, Györfi Sándor szobrával, valamint a különböző ünnepségeken, évfordulókon koszorúztak. Részt vett a nagykun hagyományok ápolásában és új értékek létrehozásában is. A jövőben együtt fog működni Györfi Lajos regnáló nagykunkapitánnyal.

Az új nagykunkapitányt Csoma Judit Berekfürdő református lelkipásztor áldotta meg, majd az új kapitányt családjával és kíséretével együtt hintón vitték körbe Berekfürdő utcáin. Ezután ünnepi ebédre került sor a Bod László Művelődési Házban, amelyre a finom nagykunsági birkapörköltet Györfi Lajos sógora, Csontos György juhász és fiai készítették. Csontos György egyébként ezt a hungarikumot, a nagykunsági birkapörköltet már az Amerikai Egyesült Államokban is bemutatta. Az ünnepi ebéd Molnár János polgármester pohárköszöntőjével kezdődött, amelyben méltatta a Györfi-családot. A finom birkapörköltet a karcagi lakodalmak és ünnepek elmaradhatatlan tésztája, a ferdinánd sütemény követte. Az új kunkapitány, Györfi Lajos végigjárta a vendégsereget, koccintott, majd riportot adott a Karcagi Televíziónak, valamint a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Új Néplap karcagi tudósítójának, munkatársának, Daróczi Erzsébet újságírónak.

Szeretettel gratulálunk Györfi Lajos nagykunkapitány úrnak, s az Isten bőséges áldását kérjük életére, családjára és munkájára.

Kovács János helytörténeti kutató

Jász-, nagykun- és kiskunkapitányok Berekfürdőn *Fotó: Bartha Júlia*

Jász-Nagykun-Szolnok megye Tisza-szabályozás előtti földrajzi nevei az 1860 előtt készült kéziratos térképek névanyaga alapján. IV. rész

12. Kisújszállás

1. Ásott-laponyag 1777, 1822/23
2. Aszóti-laponyag 1819/69
3. Babó 1819/69, 1820
4. Bánom-kert 1784, 1819/69, 1822/23
5. Bárány-ér (tó) 1820, 1822/23
6. Békás 1819/69, 1822/23
7. Berettyó 1777, 1784, 1782/85, 1819/69, 1822/23
8. Bodzás-ér 1819/69, 1822/23
9. Bokor-ér 1820
10. Csegei-sziget 1820
11. Csikós Gyula-sziget 1822/23
12. Csonka-ér 1822/23
13. Csonka-ér-folyása-fok 1819/69
14. Czigány-sziget 1822/23
15. Czigány-város 1822/23
16. Dabi-laponyag 1822/23
17. Danczka 1777, 1784, 1822/23
18. Danczka-ér 1822/23
19. Domb-sziget 1784, 1819/69, 1822/23
20. Dögös-ér 1784, 1819/69, 1822/23
21. Ecseg-zug 1782/85
22. Falu szigettye 1784
23. Fa-török ere 1822/23
24. Fattyú-sziget 1777, 1784
25. Fejér-tó 1777, 1819/69
26. Fejér-tó oldal 1777, 1819/69
27. Fekete-Kőrös 1822/23
28. Füzes-tó köze 1777
29. Füzes-zug 1777
30. Gástyás 1777, 1822/23
31. Gástyás-ér 1822/23
32. Gástyás-halom 1822/23
33. Göröngyös-oldal 1784, 1822/23
34. Gyalpár 1777, 1784, 1782/85, 1819/69, 1822/23
35. Gyalpár-laponyag 1782/85, 1819/69, 1822/23
36. Hajónyugalom 1784
37. Határ-sziget 1784, 1822/23
38. Halas 1819/69
39. Hattyas 1777, 1819/69
40. Hímesdi-oldal 1822/23
41. Homok ere 1784
42. Igario 1777, 1822/23
43. Igario-laponyag 1777, 1784, 1822/23
44. Igritzi 1820
45. Kara János 1782/85, 1784, 1822/23
46. Kara János-derék (Karajános-) 1784, 1822/23
47. Kara János-domb, -halom 1777, 1784
48. Kara János- (Karajános-) sziget 1777, 1782/85
49. Kenderes(i)-sziget 1777, 1782/85
50. Kengyel-sziget 1782/85
51. Kereszt-sziget 1820
52. Kerülő-lapos-ér 1822/23
53. Két-kis-sziget 1822/23
54. Ketske-ere (Kecske-) 1822/23
55. Kiri-tó 1777, 1784, 1822/23
56. Kiri-tó köze 1777, 1784, 1822/23
57. Kisállás-ér 1822/23
58. Kis-Bukó 1822/23
59. Kis-Csivag-ér 1819/69, 1822/23
60. Kis-Halas 1819/69
61. Kis-Hát-sziget 1820
62. Kis-Perjés-hát 1822/23
63. Kis-rét 1777
64. Konta 1784, 1819/69, 1822/23
65. Konta-ér 1822/23
66. Konta lapossa 1777, 1819/69, 1822/23
67. Konta-oldal 1784, 1777, 1822/23
68. Kő-kút 1822/23
69. Köves-laponyag 1822/23
70. Közép-halom 1782/85
71. Kukora 1820
72. Kúpnád-sziget 1777, 1784, 1822/23
73. Kurva-hát (Kara-hát) 1777, 1782/85, 1822/23
74. Kurva-hát széle 1820
75. Kút-hát 1822/23
76. Ládafia-sziget 1784, 1820
77. Lakosok erdeje 1822/23
78. Lógó-kert 1784, 1819/69, 1822/23
79. Ludas-lapos 1822/23
80. Lukáts-fenék 1820
81. Marjalaka (Márialaka) 1784, 1819/69, 1822/23
82. Marjalaka lapossa 1782/85, 1819/69, 1822/23
83. Marjalaki-telek 1777, 1819/69, 1822/23
84. Matskás- (Macskás-) ér 1784, 1822/23
85. Matskás-sziget 1784, 1822/23
86. Mély-ér 1784
87. Mély-ér-sziget 1822/23
88. Mirhó 1777, 1784, 1822/23
89. Mirhó lapossa 1777, 1822/23
90. Mirhó-torok 1777, 1822/23
91. Nagy-Bukó 1822/23
92. Nagy-Csivag-ér 1819/69, 1822/23
93. Nagy-ér 1784, 1822/23
94. Nagy-Halas 1820
95. Nagy-Halom 1777, 1782/85, 1819/69, 1822/23
96. Nagykert 1819/69, 1822/23
97. Nagy-kút-sziget 1822/23
98. Nagy-Perjés pázsit 1822/23
99. Nagy-szík 1819/69
100. Nagyturgonyi-telek 1777, 1822/23
101. Nyári-derék 1784, 1822/23
102. Nyest ere 1768, 1777
103. Pázsit-ér 1777, 1784, 1822/23
104. Pázsit-sziget 1777, 1784
105. Petsenyés-sziget 1819/69, 1822/23
106. Poros-állás 1777, 1784, 1819/69, 1822/23
107. Rakontzás ere 1777, 1782/85
108. Rakontzás-sziget 1777, 1782/85
109. Rakott-halom 1820
110. Ravaszlyuk-derék 1777, 1822/23
111. Ravaszlyuk-lapos 1784, 1822/23
112. Ravaszlyuk-sziget 1777
113. Sándor-ér 1777
114. Sárrét 1782/85
115. Szejkő (Szejkó) 1784, 1822/23
116. Széki-laponyag 1777
117. Széles-ér 1782/85, 1784, 1822/23
118. Széles-ér-hát 1784, 1822/23
119. Szeretŏ-sziget 1784, 1822/23
120. Sziget 1819/69
121. Szőrfű 1819/69
122. Takáts-sziget 1822/23
123. Vajas 1777, 1822/23
124. Varjas 1784, 1822/23
125. Váróhát-mellék 1820
126. Város erdeje 1822/23
127. Vasaskút lapossa 1819/69, 1822/23
128. Vigyorgó elei 1822/23
129. Vigyorgó-hát 1822/23
130. Vigyorgó-lapos 1822/23
131. Vívóhát-mellék 1819/69
132. Gyalpár-zug 1777
133. Turgonyi-telek 1777
134. Mirhó-eleje 1777
135. Szőlős-sziget 1777
136. Vak-sziget 1784
137. Sark 1784
138. Himesd-ér 1782/85
139. Ecseg-zug 1782/85
140. Egyház-hát 1782/85
141. Szalma-rév 1777
142. Nyári-sziget 1777
143. Vermes-halom 1777
144. Bokros-zug 1777
145. Szél-kút 1820
146. Város-erdeje 1820

folytatjuk

Veresegyházi Béla ny. iskola-igazgató

Helytörténészként, útközben

Ki a helytörténész? Aki a legtöbbet látogatja a múzeumokat, levéltárakat, maga is gyűjti a régmúlt tárgyait, emlékeit és élményeit időnként írásba foglalja. Teszi mindezt javadalmazás nélkül, sőt anyagiakat és energiát fektet ezen elfoglaltságába.

Személyes dolgaimról nem szoktam írni, de most kivételt teszek. Hét évesen kerültem a fővárosból Fülöpszállásra.

Nagy mennyiségű színes gyöngyöt, edényeket és csontokat fordított ki az eke az 1950-es években az első Tsz mélyszántáskor Kunszentmiklós északi részén
Fotó: Márta Fotó

Nagyanyám gyakorta kivitt a piacra vásárolni. Rácsodálkoztam a szép formájú szilkékre, köcsögökre, melyek tele voltak lekvárral. Legelőször egy szép virágmintás, kézzel festett köcsögöt választottam ki. Nem feltétlenül a lekvárért.

Azóta elsuhant 67 esztendő a világ és én fölöttem egyaránt. Népi kerámiagyűjteményem 500 darab körül van, helytörténeti tárgyaim száma több ezer, dokumentumgyűjteményem negyven iratfolyóméter. Kétszáznál több tanulmányt, és 10 könyvet írtam, 60 jelentős kiállítást rendeztem 30 helységben, múzeumokban. Valószínűleg kódolva van véremben a honismerettel való foglalatosság.

Vannak szakemberek, akik játéknak tartják az amatőr kutatók hobbiját. De ha jobban belegondolunk, a hivatásszerűen régészettel, néprajzkutatással foglalkozó szakembereknek nemigen van idejük padláson, pincében, kamrában keresgélni, antikváriumokat, régiségboltokat járni, gyűjtőkkel csereberélni. Pedig igazi kincsek ezen esetekben is előkerülhetnek. A helytörténész kicsit hasonlít a horgászhoz. Reggel nem mindig sejtheti, hogy aznap mire bukkan. Vagy másnap, vagy harmadnap, de a siker biztos.

Török kengyel, egy padlásról került elő *Fotó: Márta Fotó*

Kunszentmiklósi házamban őrzöm a Felső-Kiskunság legjelentősebb helytörténeti, kultúrtörténeti gyűjteményét. Eddig jobbára a begyűjtés, mostanában inkább a feldolgozás ad feladatokat. Rengeteg ember fordul meg kiállításaimon, turisták, szakemberek, barátok vegyesen.

Nyakba akasztható korpusz, csatornafektetéskor került felszínre
Fotó: Márta Fotó

Több folyóiratban rendszeresen közlök cikkeket, tanulmányokat. Ezen írások közül adok most közre kettőt. Ami tény, nem feltétlenül a hivatásos szakemberek figyelmét szeretném felkelteni ezen írásokkal. Az olvasók többsége az egyszerű, érthető, közvetlen stílusú írásokat kedveli. A reakciókból jól következtethetek erre. Egy-egy cikk megjelenése után nem kevés megkeresést, visszaigazolást kapok az érdeklődőktől. Így tudok közel maradni a hétköznapi emberekhez, így gyarapodik a gyűjtemény.

A két régebbi írásom helyszíne a Felső-Kiskunság.

Talpunk alatt évezredek

Jelentős mértékben fel van túrva a város, ezt láthatja mindenki. S én egy földkupac tetején kapirgálok, mint egy kakas. – „Elgurult a gyógyszered?" – kérdezi egy komám – „azt keresed?"

Megnyugtatok mindenkit, még nem kell gyógyszert szednem, viszont a csatornafektetők remek alkalmat adnak egy kis amatőr régészkedéshez.

Több ezer apróságot fordítottak ki a markolók, régi emberek szétszórt tárgyait. Már tudom, érdemes volt kapirgálni.

Szeptember elején a Mediterrán cserépgyárnál 5000 éves bronzkori telepet tártak fel a Kecskeméti Katona József Múzeum régészei, rengeteg értékelhető cseréplelettel. Most lehet igazán sajnálni, hogy a lelőhely közelében, néhány évvel ezelőtt előkerült zsugorhelyzetben eltemetett halottak csontjait szétszórták az építőmunkások. Nem lehetek mindenhol jelen.

A szennyvíztisztító közelében szarmata leletek rejtőznek, feltárásukat későbbre halasztották a régészek.

Fokos fej, talán Rákóczi kurucai használhatták
Fotó: Márta Fotó

A központban az országzászlónál másfél méter mélyen különös építési technikával készült falat talált Kovacsóczky Bernadett régésznő. A téglák nem voltak kiégetve, sárga agyagból gyúrták és törek nélkül készítették. Igen különös leletnek minősítette a Kecskeméti Múzeum munkatársa.

Az előkerült szórványleletek is bizonyítják, hogy ezt a területet, ahol Kunszentmiklós épült, mindenkor értékes, lakhatásra alkalmas területnek tartotta a minden korok embere. Az általam összeszedett apró leleteket folyamatosan értékelik a szakemberek, feldolgozásukhoz idő kell.

Kérem a lakosságot, ha valaki talál valahol föld alól előkerült tárgyat, ne dobja félre, adja át nekem. Fontos információval bírhat minden darab múltunk feltárása érdekében. Ha valaki talál egy elgurult gyógyszert, azt viszont kérem, ne hozzák nekem, nem az enyém volt.

(Bakér Mente, 2014. október)

Titkot rejtő ládák a padlásról

Dalos ajkú barátom, Wéber Imre azzal csöngetett be hozzám múltkorában, hogy veje, Kabai Sándor egy régi ház padlásán iratokkal teli katonaládát talált. „Ne kerüljön már azonnal tűzbe" – mondta, s elhívott, hogy nézzem már át, hátha van benne valami kiállításra való érdekes anyag.

A kincs első darabja Imre bátyám jó gondolata volt, vagyis hogy nem kell azonnal tűzbe dobni azt, ami régi. A kincs második tétele egy '50-es évek elejéről származó egyetemi jegyzethalmaz, ifj. Miklóssy Jánosnak, egykori gimnáziumi öregdiáktársunknak, a gimnázium igazgatójának hagyatéka.

Volt még a papírok között egy 1849-ből származó „Proklamáció", melyben az osztrákok fenyegetnek mindenkit, aki a „felforgatókat segíti" bármilyen formában. Nagy kár lett volna begyújtani ezzel a ma már igen ritkán előbukkanó, szabadságharcunk idejéből származó dokumentummal. Ezúton köszönöm a magam és az utánam jövő nemzedékek nevében Wéber Imrének és Kabai Sándornak, hogy a helytörténeti gyűjteményt gazdagították.

Volt korábban több más rejtélyes láda is a leleteim között, melyek jelentős hagyatékot tartalmaztak. Kunszentmiklósról költözött 1957-ben Fülöpszállásra Baki Mihály, akinek személyes dokumentumait, gimnáziumi rajzait, verseit, műfordításait özvegye házának padlásán találtam meg. Élete nagy történéseiről, így a szentmiklósi gyermek-és ifjúkorról gyönyörű verseket írt, de műfordításai is szépek. Mihály 1943-ban Szárcsak néhány darab van belőle.

Egy másik ládában Újlaki Istvánnak, Petőfi szabadszállási tanítójának a könyvei lapultak. Az ő visszaemlékezései is hozzájárultak ahhoz, hogy megtudjuk, milyen kisfiú volt a Kiskunság és a világirodalom nagy alakja.

Szabadszállásról egy dobozból félmázsányi 19. századi papírhalom került elő. Több száz egykori atyafi halotti értesítői, melyek igen sok személyes adatot tartalmaznak, gazdasági feljegyzések, levelezés, részvények, bélyegek, képeslapok és még sok minden, ami ablak a múltra.

Egy kamrában 18. századbeli festett, barokk láda szolgálta a malacokat (tápot tartottak benne). Most a Diószegi szülőházban látható a megyei múzeum által is nyilvántartott szép bútordarab.

Szóval kedves olvasó, nézze meg mit rejt a poros láda ott fönn a padláson. Lehet, hogy pénzt érő kincseket, lehet, hogy kincseket érő szép családi emlékeket.

A helytörténész sikere, ha meg tud menteni valami kultúrkincset a jövő nemzedékének. A helytörténész öröme, ha új felfedezést tud közölni az érdeklődőkkel. Az elismerések viszont igen jól esnek, ha megkapjuk. Az idén két megtiszteltetésben volt részem.

Az egyik a Krúdy Gyula Irodalmi Körtől kapott Krúdy-emlékérem.

Székely Gábort a Magyar Kultúra Lovagjává avatják
Fotó: Márta Fotó

szón részt vett a magyarság jövőjével foglalkozó „Soli Deo Gloria" összejövetelen, és az ott történteket naplójában jegyezte fel. Országos irodalmi jelentősége miatt könyv formájában kiadtam a naplót 1996-ban, ma már

A másik pedig a Magyar Kultúra Lovagja cím, az indoklás szerint A kulturális örökség ápolásáért.

Köszönetem az adományozóknak!

Székely Gábor helytörténeti kutató

Kopjafát állított a jászberényi Kossuth Népdalkör

A jászberényi Kossuth Népdalkör (1971-től 2014-ig a Porteleki Pávakör nevet viselte) ebben az évben ünnepli fennállásának 50 éves évfordulóját. A művészeti közösség a jubileum alkalmával egy kopjafát állított fel az elhunyt karnagyaik és dalostársaik emlékére Jászberényben a Zagyva folyó partján. A mívesen faragott kopjafát Kalla Pál aranykoszorús kádármester készítette.

A kopjafa avató ünnepségre 2021. szeptember 19-án délelőtt került sor, ahol Mátics Béláné, a népdalkör elnöke idézte fel a dalkör régi karnagyainak emlékét: *„... Az itt látható kopjafa gömb formája a férfiembert jelképezi, a virág, a tulipánforma mindig a nőt, az asszonyt jeleníti meg. A keresztvésetek a hűséget, a kitartást, a jászokra is jellemző tulajdonságokat. A felirat önmagáért beszél: 1971–2021. Állíttatta a Kossuth Népdalkör. Ötven év munkásságára emlékeztet bennünket!*

Ezidőben épült fel Portelken az akkori Március 15. Tsz elnöke, Pesti Kálmán és a városi tanács támogatásával a kultúrház. Élettel, tartalmas programokkal kellett a termeket megtölteni. Szakál István kultúrházigazgató, Szentirmay Zsolt zenetanár tette meg ezt, és dalos elődeink, akik közül többeket nem ismerhettünk, de hitük, kitartásuk, közösségépítő erejük előttünk példaként él. Nem utolsó sorban Tóth Béláné Pataki Ilona (mindenki Baba nénije), második karvezetője a Porteleki Pávakörnek. 11 évig töltötte be ezt a tisztet, az első bronz- és ezüstérmet az ő vezetése alatt érdemelte ki a kórus. Baba néni párhuzamosan a Jászfelsőszentgyörgyi Pávakör vezetője is volt. Sajnálatos halála nagy űrt hagyott maga után.

Németh József kántortanító, énektanár és Déryné-díjas karnagy lépett Baba néni helyére. A karnagy úr szakmai alázattal állt a népdalkör élén, 17 év alatt számtalan népdalt, énekszámot tanított meg nekünk. Tudása legjavát adta át, ének- és zeneszeretete nagyon hiányzik nekünk. Munkássága alatt a KÓTA öt aranyérmét érdemeltük ki...”

Az emlékbeszédet követően a népdalkör egy dalcsokorral idézte meg a régi dalostársak és karnagyok emlékét, majd elhelyezték a tisztelet virágait az emlékoszlopon.

Mátics Béláné, a Kossuth Népdalkör elnöke

Bolla János és Mészáros Péter koszorúznak ***Fotó:Illés Anita***

A jászberényi Kossuth Népdalkör az emlékünnepségen ***Fotó:Illés Anita***

Lapunk szerzői

Dr. Bathó Edit etnográfus, a Jász Múzeum igazgatója, Jászberény
Bognár Mária újságíró, Budapest
Csörgő Terézia, a Lehel Vezér Gimnázium nyugalmazott kémia-biológia szakos tanára, Jászberény
Kovács János helytörténeti kutató, Mesterszállás
Metykó Béla helytörténeti kutató, Jászberény
Rideg István ny. középiskolai tanár, Karcag
Dr. Selmeczi László nyugalmazott régész, Budapest
Székely Gábor magángyűjtő, helytörténeti kutató, Kunszentmiklós
Tóth Marianna óvónő, Kunszentmárton
Tóth Tibor, a Fényszaruiak Baráti Egyesület elnöke, Jászfényszaru
Tősér Melinda csuhéfonó, hagyományőrző, Pusztamonostor
Varga Kamill ferences szerzetes, Gyöngyös
Veresegyházi Béla ny. gimnázium-igazgató, Tápiószele
Vig Márta helytörténeti kutató, Kunhegyes
Vincze János Farkas levéltáros, Szolnok
Zámbori János emeritus jászkapitány, Jánoshida

LAPZÁRTA

Rendszeres és alkalmi szerzőink figyelmébe ajánljuk, hogy a következő lapszámunk 2021. október végén jelenik meg. A kéziratokat és a fotókat elsősorban e-mailen legkésőbb 2021. november 22-ig kérjük eljuttatni a szerkesztőségbe.

***

Lapunk a Nemzeti Kulturális Alap Ismeretterjesztés és Környezetkultúra Kollégiuma, a Jászsági Önkormányzatok Szövetsége, a Nagykun Hagyományőrző Társulás és a személyi jövedelem adó 1 %-nak támogatásával jelenik meg.

REDEMPTIO
A jász és kun települések honismereti lapja
Megjelenik kéthavonta
Kiadja a Jász Múzeumért Alapítvány
Felelős szerkesztő: Hortiné dr. Bathó Edit
A szerkesztőbizottság tagjai: Bugyi Gábor, Kókai Magdolna, Papné Varga Bernadett
Előkészítési munkák: Bugyi Gábor, Papné Varga Bernadett
A kiadó és a szerkesztőség címe:
5100 Jászberény, Táncsics M. u. 5.
Tel./fax: 57/502-610
E-mail: jaszmuzeum@gmail.com
www.jaszmuzeum.hu
ISSN 1218-9553
Nyomdai kivitelezés: Creatív Color Stúdió Kft. Tel.:30/230-4521 • www.ccstudio.hu